

De gevolgen van het instellen van een importtarief voor de biologische waardeketen

R. Bergevoet, C. van Ruiten, T. Vollebregt

WAGENINGEN
UNIVERSITY & RESEARCH

De gevolgen van het instellen van een importtarief voor de biologische waardeketen

R. Bergevoet, C. van Ruiten, T. Vollebregt

Dit onderzoek is uitgevoerd door Wageningen Social & Economic Research in opdracht van en gesubsidieerd door het ministerie van Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur, in het kader van het Beleidsondersteunend onderzoeksthema Duurzame voedselvoorziening & -productieketens 'BO-43.207-017'

Wageningen Social & Economic Research
Wageningen, juni 2025

RAPPORT
2025-077

Bergevoet, R., C. van Ruiten, T. Vollebregt, 2025. *De gevolgen van het instellen van een importtarief voor de biologische waardeketen*. Wageningen, Wageningen Social & Economic Research, Rapport 2025-077. 36 blz.; 3 fig.; 13 tab.; 0 ref.

Dit onderzoek geeft inzicht in de gevolgen van het instellen van een importtarief voor de biologische waardeketen. De gevolgen van de invoering van een importtarief voor de biologische waardeketen zijn beperkt. De gevolgen kunnen verschillen tussen importeurs en zijn afhankelijk van de manier van heffen, evenals van het aantal importen door de bedrijven.

This research provides insight into the consequences of imposing an import tariff for the organic value chain. The consequences of the introduction of an import tariff for the organic value chain are limited. The consequences may differ between importers and depend on the method of taxation as well as on the number of imports by the companies,

Trefwoorden: Biologisch, import, tarief

Dit rapport is gratis te downloaden op <https://doi.org/10.18174/694083> of op www.wur.nl/social-and-economic-research (onder Wageningen Social & Economic Research publicaties).

© 2025 Wageningen Social & Economic Research

Postbus 88, 6700 AB Wageningen, T 0317 48 48 88, E info.wser@wur.nl, www.wur.nl/social-and-economic-research. Wageningen Social & Economic Research is onderdeel van Wageningen University & Research.

Dit werk valt onder een Creative Commons Naamsvermelding-Niet Commercieel 4.0 Internationaal-licentie.

© Wageningen Social & Economic Research, onderdeel van Stichting Wageningen Research, 2025

De gebruiker mag het werk kopiëren, verspreiden en doorgeven en afgeleide werken maken. Materiaal van derden waarvan in het werk gebruik is gemaakt en waarop intellectuele eigendomsrechten berusten, mogen niet zonder voorafgaande toestemming van derden gebruikt worden. De gebruiker dient bij het werk de door de maker of de licentiegever aangegeven naam te vermelden, maar niet zodanig dat de indruk gewekt wordt dat zij daarmee instemmen met het werk van de gebruiker of het gebruik van het werk. De gebruiker mag het werk niet voor commerciële doeleinden gebruiken.

Wageningen Social & Economic Research aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit het gebruik van de resultaten van dit onderzoek of de toepassing van de adviezen.

Wageningen Social & Economic Research is ISO 9001:2015 gecertificeerd.

Wageningen Social & Economic Research Rapport 2025-077 | Projectcode 2333300015

Foto omslag / Redactionele bronvermelding: Maritime Art Blog / Shutterstock.com

Inhoud

Woord vooraf	5
Samenvatting	6
S.1 Kernvraag	6
S.2 Resultaten	6
S.3 Methodologie	7
Summary	8
S.1 Key question	8
S.2 Key message	8
S.3 Methods	9
1 Doel en opzet van het onderzoek	10
1.1 Achtergrond	10
1.2 Deelvragen	11
1.3 Aanpak	11
1.4 Afbakening	11
2 Import en verkoop van biologische producten	13
2.1 Import van biologische producten	13
2.1.1 Volumes en soorten producten die geïmporteerd worden	13
2.1.2 Aandeel biologisch ten opzichte van totale import (volumes en waarde)	14
2.1.3 Importwaarde biologisch producten	15
2.2 Omzet biologische producten in Nederland	16
2.3 Concluderend	16
3 Importcontroles bij biologische producten	17
3.1 Importcontrole van biologische producten	17
3.1.1 De procedure van import van biologische producten	17
3.1.2 Aantallen controles en kosten van Skal	18
3.2 Kosten verbonden aan de import van goederen in de EU en NL	18
3.2.1 Kosten verbonden aan de import van reguliere agrarische goederen in de EU en Nederland	18
3.3 Andere regelgeving die mogelijk kostprijsverhogend werkt	19
3.4 Toename in kosten door doorberekening importtarief biologische producten	20
3.5 Concluderend	20
4 Analyse van de heffingsvarianten	21
4.1 Het aantal importeurs en het aantal importen met een COI per importeur	21
4.2 Impact van de verschillende tariefopties	22
4.3 Tariefsystemen in omliggende landen	24
4.4 Concluderend	24

5	De verwachte economische impact van het heffen van een importtarief	25
5.1	Gevolgen van een importtarief voor importerende bedrijven	25
5.1.1	Import van biologische producten via Nederland en met name Rotterdam	25
5.1.2	Interviews met importeurs	26
5.1.3	Zijn er specifieke producten die harder getroffen worden?	26
5.2	Wat zijn de mogelijke gevolgen van het heffen van een importtarief op consumentenprijzen van biologische producten in Nederland?	27
5.2.1	Prijselasticiteit	28
5.3	Concluderend	28
6	Discussie en conclusies	29
Bijlage 1	Skal Biocontrole: Procedure bij import (bron website Skal)	31
Bijlage 2	Prijzen verschillende importkeuringen	33

Woord vooraf

Geïmporteerde biologische producten moeten vergezeld zijn van een inspectiecertificaat waaruit blijkt dat het product voldoet aan de gelijkwaardige biologische productie- en controlevoorschriften van dat derde land en dat de biologische herkomst garandeert. Indien een zending biologische producten aan de vastgestelde voorwaarden voldoet, wordt een elektronisch Certificate of Inspection (COI) afgegeven. Aan de controles en het afgeven van deze inspectiecertificaten zijn kosten verbonden. Het ministerie van Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur (LNVN) en Skal zijn voornemens om met het vormgeven van een importtarief de kosten van importcontroles te retribueren en deze te heffen en innen vanaf 1 januari 2026 op alle biologische importzendingen.

Het ministerie van LNVN wil inzicht in wat de wijzigingen betekenen voor de beleidsdoelstellingen op gebied van biologische landbouw. Wageningen Social & Economic Research is gevraagd de gevolgen van het instellen van het importtarief voor de biologische waardeketen (primaire bedrijven, toeleverende bedrijven, afnemende bedrijven en Nederlandse consument) in kaart te brengen. De resultaten van dit onderzoek dragen bij aan dit inzicht.

De auteurs danken de stuurgroep, bestaande uit Klaas de Vries en Renate Oskam van het ministerie van LNVN, voor de samenwerking tijdens dit project.

Ir. O. (Olaf) Hietbrink
Instituutsmanger Wageningen Social & Economic Research
Wageningen University & Research

Samenvatting

S.1 Kernvraag

Geïmporteerde biologische producten moeten vergezeld zijn van een inspectiecertificaat waaruit blijkt dat het product voldoet aan de gelijkwaardige biologische productie- en controlevoorschriften van dat derde land en dat de biologische herkomst garandeert. Indien een zending biologische producten aan de vastgestelde voorwaarden voldoet wordt een elektronisch Certificate of Inspection (COI) afgegeven.

Aan de controles en het afgeven van deze inspectiecertificaten zijn kosten verbonden. Op het ogenblik worden de controles die Skal uitvoert op biologische importzendingen sinds 2022 tijdelijk gedragen door LVVN en de Douane. LVVN wil dat retribueerbare kosten voor importcontroles van biologische producten vanaf 2026 worden doorberekend aan het importerende bedrijfsleven in de vorm van een importtarief.

Doel van dit onderzoek is inzicht te geven in de gevolgen van het instellen van het importtarief voor de biologische waardeketen (primaire bedrijven, toeleverende bedrijven, afnemende bedrijven en Nederlandse consument). De volgende vragen worden in dit rapport geadresseerd:

1. Wat zijn de gevolgen van de heffing van een importtarief voor de stapeling van de tarieven voor de biologische sector?
2. Wat zijn de voor- en nadelen van de voorgestelde heffingsvarianten voor importeurs van verschillende omvang?
3. Wat is de verwachte economische impact van het heffen van een importtarief voor bedrijven in de biologische keten?
4. Wat zijn de mogelijke gevolgen van het heffen van een importtarief op consumentenprijzen van biologische producten in Nederland?

S.2 Resultaten

1. De mate waarin de heffing van een importtarief gevolgen heeft voor de stapeling van de tarieven voor de biologische sector is beperkt. In vergelijking met de waarde van de zending is het importtarief gering (maximaal ongeveer 1% bij de importwaarde bij een container graan).
2. Er zijn twee opties beoordeeld. Optie 1 betreft een jaarlijkse systeembijdrage met daarnaast een tarief per COI. Optie 2 betreft enkel een tarief per COI, zonder systeembijdrage. De belangrijkste voor- en nadelen van de voorgestelde heffingsvarianten voor importeurs van verschillende omvang zijn:
 - Optie 1 is vooral voordelig voor bedrijven die meer dan 33 importen van biologische producten met een COI per jaar importeren. Dit betreft 20% van de importeurs die wel 80% importen met een COI importeren. Voor de grote groep bedrijven (57% van het aantal importeurs) die minder dan 10 importen met een COI importeren (gemiddeld 3,34 COIs per importeur) zijn de kosten gemiddeld € 555 per COI. Achttien procent van de importeurs importeren maar 1 import met een COI per jaar. Voor hen wordt het tarief dan € 1.682 voor deze ene COI. Of deze bedrijven dan zelf blijven importeren is bij deze variant de vraag. Het is aannemelijk dat import van biologische producten maar een bescheiden aandeel heeft in hun bedrijfsactiviteiten en dus de heffing via optie 1 het voor hen erg duur zal maken om producten te importeren. Het alternatief voor bedrijven met maar een zeer beperkt aantal importen van biologische producten per jaar is dan de producten aan te kopen via grotere importeurs. Dit is duurder dan de huidige situatie zonder importtarief, maar goedkoper dan zelf importeren. Bij het substantieel dalen van het aantal importeurs bij een gelijkblijvend aantal COI's zullen de systeemkosten bij Skal mogelijk ook dalen, waardoor de systeembijdrage mogelijk ook lager kan zijn.

-
- Optie 2 is vooral voordelig voor importeurs met minder dan 33 importen met een COI per jaar. Dit is de grootste groep (80%) importeurs, die echter maar 20% van de importen met een COI importeren. Naarmate het aantal importen met een COI per jaar toeneemt wordt het verschil met Optie 1 voor grote importeurs groter. Bij 300 importen met een COI per jaar is dit verschil meer dan € 14.000 in hun nadeel. Bij deze optie blijven kleine importeurs waarschijnlijk zelfstandig importeren.
3. De verwachte economische impact van het heffen van de retribueerbare kosten verbonden aan het afgeven van COI in de vorm van een importtarief voor bedrijven in de biologische keten is beperkt. Importeurs hebben verschillende manieren hoe ze om kunnen gaan met een kostenstijging door een importtarief, zoals doorberekenen van deze kostenstijging aan de exporterende partij of het doorberekenen van deze kostenstijging aan de afnemers van de geïmporteerde goederen. Uiteindelijk zal dit leiden tot een geringe prijsstijging van biologische producten voor de consument (een verwachte prijsstijging voor biologische producten van 0,14% tot 0,24%). De geïnterviewde importeurs geven aan dat de mogelijkheden om de kosten door te berekenen maar zeer beperkt zijn. Het verslechtert volgens hen hun concurrentiepositie ten opzichte van zowel buitenlandse huidige als latente concurrenten. Indien de bedrijven oordelen dat ze de importtarieven niet door kunnen berekenen aan hun afnemers maar deze zelf (tijdelijk) moeten absorberen, zullen ze genoeg moeten nemen met een lagere marge. Dit zal optreden als er sterke concurrentie is tussen importeurs in binnen- en buitenland. Met name grote importeurs met veel doorvoer naar andere EU-lidstaten maken regelmatig de analyse of import via Nederland nog steeds de te prefereren optie is of dat importeren via een andere lidstaat voor hen de voorkeur heeft. Hierbij worden in hun analyse zowel de kosten van logistiek evenals eventuele heffingen meegenomen.
 4. De verhoging in verwachte verkoopprijs van biologische producten indien de importtarieven worden doorberekend aan de consument is gering en de impact op de totale omzet van biologische producten zal beperkt zijn. Het effect van de verwachte prijsstijging van 0,14% tot 0,24% op de omzet van biologische producten is beperkt. Mogelijk dat het effect op de prijs en afzet van bepaalde geïmporteerde exotische biologische producten groter is. Dit betreft dan producten zoals fruit, zaden of noten die onverwerkt worden afgezet.

S.3 Methodologie

Om de onderzoeksvragen te beantwoorden zijn de volgende activiteiten uitgevoerd:

- Literatuuronderzoek om inzicht te krijgen in:
 - de kosten verbonden aan de import van agrarische producten en de bijkomende kosten bij de import van producten van biologische oorsprong
 - de omvang van de door Nederlandse consumenten gekochte biologische goederen.
- Analyse van databestanden TRACES en Comext. Dit geeft inzicht in volumes en waarde van geïmporteerde reguliere en biologische goederen.
- Een analyse van de voor- en nadelen van de voorgestelde heffingsvarianten op basis van gegevens verstrekt door Skal.
- Interviews met kerninformanten om inzicht te krijgen in kosten verbonden aan de import van de goederen en mogelijke bezwaren. In totaal zijn 7 interviews afgenomen. In de interviews is informatie vergaard over de aard en omvang van de importactiviteiten, het aantal importen met een COI dat per jaar geïmporteerd wordt, de logistieke afhandeling, en de redenen om Nederland te kiezen als plaats waar de import plaatsvindt.

Summary

S.1 Key question

Imported organic products must be accompanied by an inspection certificate proving that the product complies with the equivalent organic production and control requirements of that third country and guaranteeing its organic origin. If a shipment of organic products meets the established conditions, an electronic Certificate of Inspection (COI) is issued.

There are costs associated with the checks and issuing these inspection certificates. Since 2022, the costs of the checks that Skal carries out on organic import shipments have been temporarily covered by LVVN and Customs. LVVN wants the reimbursable costs for import controls on organic products to be passed on to the importing business community from 2026, in the form of an import tariff.

The aim of this research is to provide insight into the consequences of imposing the import tariff on the organic value chain—primary companies, supplying companies, purchasing companies and Dutch consumers. The following questions are addressed in this report:

1. What are the consequences of imposing an import tariff on the accumulation of tariffs for the organic sector?
2. What are the advantages and disadvantages of the proposed levy variants for importers of different sizes?
3. What is the expected economic impact of imposing an import tariff on companies in the organic chain?
4. What are the possible consequences of imposing an import tariff on consumer prices of organic products in the Netherlands

S.2 Key message

1. The extent to which the imposition of an import tariff has consequences for the accumulation of tariffs for the organic sector is limited. Compared to the value of the shipment, the import tariff is small (at max 1% for the import value of a container grain).
2. Two alternative options were evaluated. Option 1 with an annual system contribution plus a rate per COI Option 2 consists and a fixed rate per COI without a system contribution. The main advantages and disadvantages of the proposed levy variants for importers of different sizes are:
 - Option 1 is especially advantageous for companies that import more than 33 imports with a COI per year. This concerns 20% of the importers who import 80% with one of the COIs. For the large group of companies (57% of the number of importers) that import fewer than 10 imports with a COI (average 3.34), the average costs are €555 per COI. Eighteen per cent of importers only import 1 import with a COI per year. For them the rate will then be €1,682 for this one COI. The question is whether these companies will continue to import themselves in this variant. It is likely that imports of organic products only account for a modest share of their business activities and therefore the levy via option 1 will make it very expensive for them to import products. The alternative for companies with only a very limited number of imports of organic products per year is to purchase the products through larger importers. This is more expensive than the current situation without an import tariff, but cheaper than importing yourself. If the number of importers decreases substantially with an unchanged number of COIs, the system costs at Skal may also decrease, so that the system contribution may also be lower.
 - Option 2 is especially advantageous for importers with fewer than 33 imports with a COI per year. This is the largest group (80%) of importers, who, however, only import 20% of imports with a COI. As the number of imports with a COI increases per year, the difference with Option 1 for large importers becomes greater. With 300 imports with a COI per year, this difference is more than €14,000. With this option, small importers continue to import independently.

-
3. The expected economic impact of levying the reimbursable costs associated with issuing COI in the form of an import tariff for companies in the organic chain is limited. Importers have different ways to deal with a cost increase due to an import tariff, such as passing on this cost increase to the exporting party or passing on this cost increase to the buyers of the imported goods. Ultimately, this will lead to an increase in the price of organic products for consumers (an expected increase in consumer prices for organic products between). The interviewed importers indicate that they have very limited options for passing on the costs. In their opinion, this worsens their competitive position compared to both current and potential foreign competitors. If companies decide that they cannot pass on the import tariffs to their customers but must (temporarily) absorb them themselves, they will have to settle for a lower margin. This will occur if there is strong competition between importers at home and abroad. Import via another Member State. Large importers in particular with a lot of transit to other EU member states regularly analyse whether importing via the Netherlands is still the preferred option. Their analysis includes both the costs of logistics and any levies.
 4. The increase in expected sales price of organic products if the import tariffs are passed on to consumers is small and the impact on the total turnover of organic products will be limited. The effect of the expected price increase of 0.14% to 0.24% on the turnover of organic products is limited. The effect on the price and sales of certain imported exotic organic products may be greater. This concerns products such as specific fruit, seeds or nuts that are sold unprocessed.

S.3 Methods

To answer the research questions, the following activities were carried out:

- Literature research to gain insight into:
 - The costs associated with the import of agricultural products and the additional costs associated with the import of products of organic origin.
 - The volume of organic goods purchased by Dutch consumers.
- Analysis of TRACES and Comext databases. This provides insight into volumes and value of imported regular and organic goods.
- An analysis of the advantages and disadvantages of the proposed levy variants based on data provided by Skal.
- Interviews with key informants to gain insight into costs associated with the import of the goods and possible objections. A total of 7 interviews were conducted. In the interviews, information was gathered about the nature and extent of the import activities, the number of imports with a COI that are imported per year, the logistics handling, and the reasons for choosing the Netherlands as the place where the import takes place.

1 Doel en opzet van het onderzoek

1.1 Achtergrond

Import van biologische producten

Geïmporteerde biologische producten moeten vergezeld zijn van een inspectiecertificaat waaruit blijkt dat het product voldoet aan de gelijkwaardige biologische productie- en controlevoorschriften van dat derde land en dat de biologische herkomst garandeert, naast allerlei andere documenten zoals gezondheidscertificaten die ook reguliere geïmporteerde producten vergezellen. De specifieke controles op biologische importzendingen worden uitgevoerd door Skal Biocontrole (voortaan Skal) als ZBO. Indien een zending biologische producten aan de vastgestelde voorwaarden voldoet, wordt een elektronisch Certificate of Inspection (COI) afgegeven. De Douane en Skal werken nauw samen op het gebied van controles van deze documenten en certificaten.

Aan de controles en het afgeven van deze inspectiecertificaten zijn kosten verbonden. Deze kosten voor importcontroles mogen worden doorberekend aan het importerende bedrijfsleven (retribueerbare kosten). Dit kan op grond van nationale en Europese regelgeving en beleid, zoals de Controleverordening (EU 2017/625), artikel 26b van de Landbouwkwaliteitsregeling en het rapport van de interdepartementale werkgroep herziening Maat houden 2014.¹ Op het ogenblik worden retribueerbare kosten al doorberekend voor inspecties en certificaten binnen het fyto-sanitaire (KCB) en veterinaire (NVWA) werkgebied. Omdat de importcontroles op biologische producten momenteel niet in overeenstemming zijn met de EU-wet- en regelgeving, worden de kosten van de controles die Skal sinds 2022 uitvoert op biologische importzendingen tijdelijk gedragen door LVVN en de Douane.

Er wordt door Skal gewerkt aan voldoen aan het, conform EU-wet- en regelgeving, vormgeven van de importcontroles voor biologische producten door het herinrichten van de processen en het beleggen van de importtaken bij Skal. Stapsgewijze uitbreiding van deze taken resulteert erin dat alle biologische importcontroles in de nabije toekomst door één partij worden uitgevoerd. Zo heeft Skal per half september 2024 al een aantal controles overgenomen van de Douane en in maart 2025 nagenoeg alle Document-controles overgenomen van de Douane. Als alle processen bij Skal zijn ingericht, wil LVVN dat retribueerbare kosten voor importcontroles van biologische producten vanaf 2026 worden doorberekend aan het importerende bedrijfsleven in de vorm van een importtarief.

Het ministerie van LVVN en Skal zijn voornemens om met het vormgeven van een importtarief de kosten van importcontroles te retribueren en deze te heffen en innen vanaf 1 januari 2026 op alle biologische importzendingen. Hierbij is er een importtarief op alle biologische importzendingen, zonder onderscheid te maken naar omvang, waarde van de zending en soort zending en eindbestemming van de geïmporteerde goederen. Hierdoor dient een afweging gemaakt te worden of de retribueerbare kosten die verband houden met de controle op biologische importzendingen volledig doorbelast worden aan de voor de zending verantwoordelijke exploitant (kostendekkend).² Skal werkt de voor- en nadelen van een aantal heffingsvarianten in overleg met het ministerie nader uit en is een uitvoeringstoets gestart.

BioNext en de zes grootste Nederlandse importeurs van biologische producten zijn in september 2024 op de hoogte gesteld van het voornemen om per 2026 een importtarief in te voeren. Volgens de planning wordt begin mei de tariefsystematiek en wijze van innen door het ministerie van LVVN en Skal vastgesteld. Dit tijdspad stelt Skal in staat om de nodige voorbereiding te kunnen treffen om in 2026 het tarief te kunnen heffen en innen.

¹ https://www.eerstekamer.nl/behandeling/20140507/maat_houden_rapport_van_de/document3/f=/vjkaeon6huad.pdf.

² Een voor de zending verantwoordelijke exploitant hoeft niet gelijk te zijn aan een importeur, maar kan ook een andere partij in de importketen zijn die handelt namens de (buitenlandse) importeur.

Voor een goede voorbereiding van de gesprekken met de sector heeft LVVN behoefte aan inzicht in wat de wijzigingen voor de biologische sector betekenen. Wageningen Social & Economic Research is gevraagd om inzicht te geven in de gevolgen van het instellen van het importtarief voor de biologische waardeketen (primaire bedrijven, toeleverende bedrijven, afnemende bedrijven en Nederlandse consument).

1.2 Deelvragen

De volgende vragen worden in dit rapport geadresseerd:

1. Wat zijn de gevolgen van de heffing van een importtarief voor de stapeling van de tarieven voor de biologische sector?
2. Wat zijn de voor- en nadelen van de voorgestelde heffingsvarianten voor importeurs van verschillende omvang?
3. Wat is de verwachte economische impact van het heffen van een importtarief voor bedrijven in de biologische keten?
4. Wat zijn de mogelijke gevolgen van het heffen van een importtarief op consumentenprijzen van biologische producten in Nederland?

1.3 Aanpak

Om de onderzoeksvragen te beantwoorden, zijn de volgende activiteiten uitgevoerd:

- Literatuuronderzoek om inzicht te krijgen:
 - in de kosten verbonden aan de import van agrarische producten en de bijkomende kosten bij de import van producten van biologische oorsprong.
 - de omvang van de door Nederlandse consumenten gekochte biologische goederen.
- Analyse van databestanden TRACES en Comext. Dit geeft inzicht in volumes en waarde van geïmporteerde reguliere en biologische goederen.
- Een analyse van de voor- en nadelen van de voorgestelde heffingsvarianten op basis van gegevens verstrekt door Skal.
- Interviews met kerninformanten om inzicht te krijgen in kosten verbonden aan de import van de goederen en mogelijke bezwaren. Deze kerninformanten zijn afkomstig uit het eigen netwerk van onderzoeker van Wageningen Social & Economic Research of de gegevens zijn verstrekt door vertegenwoordigers van de biologische sector. In totaal zijn 7 interviews afgenomen. De handel in biologische grondstoffen was de belangrijkste activiteit van de geïnterviewde partijen, zowel import vanuit derde landen als ook handel van producten uit Nederland of andere lidstaten. Dit betrof handel in droge grondstoffenbijproducten (5 interviews). Daarnaast is er gesproken met een importeur van biologisch vers fruit en een importeur van biologische bananen. In deze interviews is informatie vergaard over de aard en omvang van de importactiviteiten, het aantal importen met een COI dat per jaar geïmporteerd wordt, de logistieke afhandeling, en de redenen om Nederland te kiezen als plaats waar de import plaats vindt.

1.4 Afbakening

De resultaten van deze studie zijn gebaseerd op de uitkomsten van de bestudering van openbare databases zoals Comext en informatie verstrekt door Skal. Daarnaast is er aanvullende informatie verkregen uit een aantal interviews met importeurs van biologische producten.

Dit onderzoek is geen impactanalyse met daarbij een evaluatie van de financiële situatie en/of het functioneren van de importerende bedrijven.

In dit onderzoek worden geen uitspraken gedaan over de juridische haalbaarheid van de alternatieven.

Opzet van de rest van deze rapportage

Hoofdstuk 2 geeft inzicht in de import en verkoop van biologische producten. Hoofdstuk 3 gaat in op de kosten verbonden aan de import van zowel reguliere als biologische producten (deelvraag 1). Hoofdstuk 4 gaat in op de gevolgen voor importeurs van de twee voorgestelde opties voor het heffen van een importtarief (deelvraag 2). Hoofdstuk 5 gaat in op de verwachte economische effecten voor importeurs (deelvraag 3) en consumenten (deelvraag 4). Hoofdstuk 6 bestaat uit de discussie en de conclusies.

2 Import en verkoop van biologische producten

Dit hoofdstuk geeft inzicht in de volumes en waarde van de via Nederland uit derde landen geïmporteerde biologische producten.

2.1 Import van biologische producten

2.1.1 Volumes en soorten producten die geïmporteerd worden

Tabel 2.1 Import van biologische producten vanuit derde landen naar de EU (volumes in 1.000 kg)

Import country	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2023 %
Netherlands	953.038	1.037.553	857.361	945.125	988.989	795.383	32%
Germany	427.616	432.897	491.719	517.183	449.303	416.784	17%
Belgium	177.960	371.912	303.002	276.833	268.462	273.369	11%
Italy	185.803	180.388	236.106	224.956	177.762	248.302	10%
France	213.625	240.582	274.620	271.608	277.414	228.623	9%
rest EU	554.974	585.383	631.295	637.243	565.276	516.856	21%
Grand Total	2.513.016	2.848.716	2.794.103	2.872.948	2.727.206	2.479.319	100%

Bron: TRACES; bewerking Wageningen Social & Economic Research.

Nederland is de belangrijkste importeur in Europa van biologische landbouwgoederen uit landen van buiten de EU. Ruim 32% van het totale geïmporteerde volume van 2,5 mln. ton biologische producten in de EU werd in 2022 door/via Nederland ingevoerd. Naast consumptie en verwerking van deze geïmporteerde biologische producten in Nederland worden veel producten doorgevoerd naar andere EU-lidstaten (al of niet na verwerking). Nederland importeert een breed pakket aan biologische goederen, ruim 400 verschillende producten uit meer dan 67 verschillende landen. Duitsland (17%) is nummer 2. België en Frankrijk ieder met ongeveer 10% van het geïmporteerde volumes zijn nummer 3 en 4 (zie tabel 2.1).

Tabel 2.2 De belangrijkste geïmporteerde biologische producten in Nederland (volumes in 1.000 kg)

Product	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2023 %
Tropical fruit, fresh or dried, nuts and spices	160.154	250.862	264.260	325.078	351.420	325.628	41%
Commodities	615.707	555.876	383.691	380.954	412.824	292.874	37%
Processed (incl. wine)	57.242	88.685	82.269	92.071	91.287	72.516	9%
Rest	119.935	142.131	127.141	147.022	133.457	104.366	13%
Grand Total	953.038	1.037.553	857.361	945.125	988.989	795.383	100%

Bron: TRACES; bewerking Wageningen Social & Economic Research.

In tabel 2.2 staan productgroepen met de grootste volumes van de biologische producten, die in de periode 2018-2023 in Nederland zijn geïmporteerd. Tropisch fruit (waarvan bananen een belangrijk deel zijn) heeft met 41% het grootste volume. Zevenendertig procent van het volume bestaat uit Commodities met daarin granen, graanbijproducten en veevoergrondstoffen. Processed food bevat onder andere de vruchtensappen en wijn heeft een aandeel van 9%. Daarnaast is er een grote groep producten met daarin bijvoorbeeld voedselbereidingen zoals pasta, niet-eetbare biologische producten, vis en dranken die allemaal in een relatief klein volume worden geïmporteerd.

Import en doorvoer

Bij de aanname dat binnenlandse als buitenlandse importeurs gemiddeld gelijke volumes per COI importeren blijft 67% (tabel 2.2) van de producten in Nederland (met een gezamenlijk volume van 429,5 duizend ton). In tabel 3.3 staan de volumes voor de verschillend productcategorieën beschreven.

Tabel 2.3 Bestemming van via Nederland geïmporteerde biologische producten in 2023 (volumes in 1.000 kg) (op basis van 67% van de COI's met Nederlandse importeur)

product	Totaal	NL	Rest EU
Tropical fruit, fresh or dried, nuts and spices	325.628	218.171	107.457
Commodities	292.874	196.226	96.648
Processed (incl. wine)	72.516	48.586	23.930
Rest	104.366	69.925	34.441
Grand Total	795.383	532.907	262.476

Bron: TRACES; bewerking Wageningen Social & Economic Research.

Een deel van deze producten zal in Nederland in biologische producten verwerkt worden die door Nederlandse consumenten gekocht worden. Een deel van de door Nederlandse importeurs geïmporteerde producten zal al dan niet na bewerking ook weer naar andere lidstaten worden afgezet. De in tabel 3.3 gepresenteerde hoeveelheden zijn dan ook een overschatting van het werkelijk volume aan producten dat voor Nederland bestemd is.

2.1.2 Aandeel biologisch ten opzichte van totale import (volumes en waarde)

De beschikbare gegevens omtrent biologische import zoals gerapporteerd in TRACES hebben alleen betrekking op het totale volume en niet op de waarde. Een andere database die inzicht geeft in de import en export in de EU is Comext. Comext maakt geen onderscheid in gangbaar en biologisch maar registreert reguliere en biologische producten gezamenlijk. Wel wordt in Comext, naast het verhandelde volume, ook de waarde van de verhandelde producten geregistreerd.

Om een indruk te krijgen van het aandeel biologische producten in de totale invoer van de agrarische producten, zijn de volumes van biologisch geïmporteerde producten zoals geregistreerd in TRACES vergeleken met de totale invoer van de vergelijkbare productcategorieën (gangbaar en biologisch) in volume en waarde met de data zoals geregistreerd in Comext.

Tabel 2.4 De belangrijkste geïmporteerde productcategorieën (gangbaar + biologisch) in Nederland (volumes in 1.000 kg)

Product	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2023 %
Tropical fruit, fresh or dried, nuts and spices	2.390.745	2.854.338	2.703.152	2.910.922	2.829.143	2.763.187	5%
Commodities	34.664.995	35.514.856	35.135.667	33.421.913	32.587.976	30.423.058	54%
Processed (incl. wine)	2.391.731	2.348.576	2.320.487	2.308.921	2.340.701	2.284.722	4%
Rest	18.325.793	19.069.931	18.801.222	20.442.353	22.420.837	20.488.233	37%
Grand Total	57.773.264	59.787.701	58.960.528	59.084.109	60.178.657	55.959.200	100%

Bron: Comext; bewerking Wageningen Social & Economic Research.

In tabel 2.4 staan voor de productgroepen zoals vermeld in tabel 2.2 en 2.3, de totale geïmporteerde volumes (gangbaar en biologisch samen) weergegeven. Het totale volume geïmporteerde agrarische producten is 56,0 mln. ton. Commodities, met onder andere granen, graanproducten en veevoedergrondstoffen is de groep met het grootste aandeel 30,4 mln. ton (54%). Het aandeel Tropical fruit en Processed is met respectievelijk 2,7 mln. ton (5%) en 2,3 mln. ton (4%) een stuk kleiner. De rest groep heeft een totaal volume van 20,5 mln. ton (37%).

In tabel 2.5 staat het aandeel biologische producten van de totale geïmporteerde volumes van een productgroep. Het volumeaandeel biologisch in vergelijking tot het totaal geïmporteed volume is laag en varieert in de periode 2018-2023 tussen 1,42% en 1,74%. Maar voor individuele productgroepen is dit anders. Zo is het volumeaandeel biologisch voor Tropisch fruit het hoogst en laat ook de grootste groei zien over de jaren 2018-2023 met een groei van 6,7% in 2018 tot 11,8% in 2023.

Het volumeaandeel biologische producten voor de Commodities groepen (met daarin veevoergrondstoffen) in de periode 2018-2023 varieert tussen 1,1% en 1,8%. Het volume aandeel van biologische producten binnen Processed is varieert tussen 2,4 en 4,0%. Het volume aandeel biologisch in de Rest varieert tussen 0,5% en 0,7%.

Tabel 2.5 Aandeel biologisch in totale volume geïmporteerde productcategorieën (%)

Product	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Tropical fruit, fresh or dried, nuts and spices	6,7	9,7	9,8	11,2	12,4	11,8
Commodities	1,8	1,6	1,1	1,1	1,3	1
Processed (incl. wine)	2,4	3,8	3,6	4,0	3,9	3,2
Rest	0,7	0,8	0,7	0,7	0,6	0,5
Totaal	1,65	1,74	1,45	1,60	1,64	1,42

Bron: TRACES/Comext; bewerking Wageningen Social & Economic Research.

2.1.3 Importwaarde biologisch producten

Omdat zowel in TRACES als in Comext de importwaarde van biologische producten niet opgenomen is, is geprobeerd hiervan een inschatting te maken door gegevens uit TRACES te combineren met die uit Comext. Hiervoor is het aangenomen dat het aandeel in volume van biologisch ook het aandeel in importwaarde is.³

Tabel 2.6 De belangrijkste geïmporteerde productcategorieën (gangbaar +biologisch) in Nederland (x € 1.000)

Product	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2023 %
Tropical fruit, fresh or dried, nuts and spices	3.332.402	3.848.404	4.114.364	4.093.096	4.439.124	4.581.987	7%
Commodities	15.499.654	16.052.645	16.232.012	18.338.776	22.975.599	19.842.595	29%
Processed (incl. wine)	3.781.170	3.740.297	3.714.287	3.728.578	4.406.224	4.629.564	7%
Rest	27.390.780	28.881.143	29.079.343	31.926.323	38.621.386	38.736.056	57%
Grand Total	50.004.007	52.522.488	53.140.005	58.086.772	70.442.333	67.790.202	100%

Bron: Comext; bewerking Wageningen Social & Economic Research.

Tabel 2.6 geeft de importwaarde van de belangrijkste geïmporteerde producten, zowel gangbaar als biologisch weer. De totale importwaarde (gangbaar +biologisch) van de agrarische goederen in deze productcategorie in 2023 was € 67,8 mld. De Rest groep is hier het grootst met 57% van het totale geïmporteerde product. Gevolgd door Commodities, die 29% van de importwaarde bevat. Tropisch fruit en Processed zijn met 7% wat kleinere groepen qua importwaarde.

Wanneer we dezelfde aandelen biologisch product aanhouden als die voor de volumes zijn berekend (zie tabel 2.6), dan kan er een inschatting worden gemaakt van de importwaarde van de biologische producten in Nederland. Tabel 2.7 geeft de geschatte importwaarde van de belangrijkste groepen biologisch product weer. De totale importwaarde aan biologische goederen is in 2023 ongeveer € 1,08 mld. Tropisch fruit heeft met

³ We realiseren ons dat aan deze aanname een aantal bezwaren kleven. De importwaarde per kg product van biologische producten is waarschijnlijk hoger. Hierdoor zijn de gepresenteerde schattingen waarschijnlijk een onderschatting van de werkelijke importwaarde. We maken gebruik van gegevens van geaggregeerde groepen producten waarbij de verhouding van producten binnen een groep waarschijnlijk verschilt tussen regulier en biologisch.

€ 540 mln. (50%) het grootste aandeel in totale importwaarde van biologische producten. Commodities en Rest hebben beide een aandeel van 18% en Processed heeft het kleinste aandeel met 14%.

Tabel 2.7 *Geschatte importwaarde van de belangrijkste geïmporteerde biologische productcategorieën (x € 1.000)*

product	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2023 %
Tropical fruit, fresh or dried, nuts and spices	223.271	373.295	403.208	458.427	550.451	540.675	50%
Commodities	278.994	256.842	178.552	201.727	298.683	198.426	18%
Processed (incl. wine)	90.748	142.131	133.714	149.143	171.843	148.146	14%
Rest	191.735	231.049	203.555	223.484	231.728	193.680	18%
Grand Total	784.748	1.003.318	919.030	1.032.781	1.252.705	1.080.927	100%

Bron: Comext; bewerking Wageningen Social & Economic Research.

Aandeel van volume en waarde met bestemming Nederland

Als alle door de Nederlandse importeurs al geïmporteerde biologische producten in Nederland zouden worden afgezet dan zou dit een waarde vertegenwoordigen van € 720 mln. (67%) van de totale geschatte importwaarde van biologische producten (tabel 2.7).

2.2 Omzet biologische producten in Nederland

De omzet van biologische producten in 2023 in de door de Monitor Duurzaam Voedsel gemonitorde afzetkanalen was € 2,0 mld. Dit is een stijging van 11% ten opzichte van 2022.⁴

De afzet van voedsel met het keurmerk Biologisch in de verkoopkanalen die niet meegenomen zijn in deze monitor, zoals winkels in buitenlandse voeding, ambulante handel, puur online handel, en voedingsspecialzaken als bakkerijen, slagerijen en delicatessenwinkels bedraagt naar schatting ook nog enkele miljoenen euro's.

De belangrijkste biologische producten, die door Nederlandse supermarkten verkocht worden, zijn: aardappelen, groente en fruit (22% van de bestedingen), zuivel (18%), houdbare producten, samengestelde maaltijden en overig (15%) dranken (11%) vlees en vleeswaren (9%) en koffie en thee (9%).

2.3 Concluderend

- Nederland is in Europa de grootste importeur van biologische producten met een totaal volume van 795 mln. kg in 2023. Dit is 32% van de totale in Europa geïmporteerde hoeveelheid biologische producten. Het grootste aandeel in volume en waarde heeft tropisch fruit.
- Het aandeel van biologische producten van de totale hoeveelheid in Nederland geïmporteerde vergelijkbare gangbare producten is maar beperkt (1,42% in 2023).
- Indien het volume en waarde per import met een COI dat in Nederland wordt afgezet gelijk is aan het gemiddelde volume en de gemiddelde waarde, dan heeft de import van biologische producten die via Nederland geïmporteerd worden een geschatte waarde van € 1,08 mld.
- De omzet van biologische producten in Nederlandse supermarkten bedroeg in 2023 € 2,0 mld.

⁴ Monitor Duurzaam Voedsel 2023 Supermarkten zijn de belangrijkste afzetkanalen en gegevens van supermarkten zijn de bron voor de Monitor.

3 Importcontroles bij biologische producten

De centrale vraag die in dit hoofdstuk beantwoord wordt, is:

Welke financiële lasten brengen de verschillende tarieven met zich mee voor bedrijven in de biologische keten? Tot welke optelsom leidt dit?

3.1 Importcontrole van biologische producten

3.1.1 De procedure van import van biologische producten⁵

Geïmporteerde biologische producten moeten, naast andere documenten zoals gezondheidscertificaten, ook vergezeld gaan met een inspectiecertificaat. Dit is een officieel document, afgegeven door de bevoegde autoriteit van het exporterende land, waaruit blijkt dat het product voldoet aan de gelijkwaardige biologische productie- en controlevoorschriften van dat derde land, het elektronisch Certificate of Inspection (COI's). De Douane en Skal werken nauw samen op het gebied van controles van deze documenten en certificaten.

Oude situatie (tot september 2024)

Voor biologische zendingen werd door de Douane gelijktijdig de documentcontrole, het viseren van de COI's en de vrijgave van de goederen aan het vrije verkeer gedaan. Dit gold voor zowel samenloopzendingen als niet-samenloop zendingen. Samenloopzendingen zijn zendingen waarvoor een gezondheidscertificaat moet worden afgegeven, het Common Health Entry Document (CHED) ofwel gemeenschappelijk gezondheidsdocument van binnenkomst.^{1,6}

Oude werkwijze voldeed niet aan de EU verordeningen biologisch

De controleverordening (EU 2017/625) schrijft voor, dat eerst een COI wordt afgehandeld, daarna de CHED en pas dan vrijgave voor de Douane. In 2019 deed de Europese Commissie naar aanleiding van een audit kritische aanbevelingen over de inrichting van het biologisch controlestelsel, onder andere ten aanzien van het proces voor de importcontroles van biologische zendingen.

LVVN en Skal werken samen met de NVWA, Douane en KCB⁷ om het proces voor de importcontroles op biologische zendingen in lijn te brengen met de Europese wet- en regelgeving. Dit betekent een uitbreiding van de taken bij Skal door onder andere het overnemen van taken van de Douane.

Nieuwe situatie

Voor biologische zendingen is Skal verantwoordelijk voor de documentcontrole en het viseren van de COI's. Ze neemt deze taken stapsgewijs over van de Douane. Vanaf eind september 2024 is hier een begin mee gemaakt en vanaf maart 2025 zullen de controles door Skal worden uitgevoerd met de Douane als achtervang.

Naast de documentcontroles voert Skal ook nog overeenstemmings- en materiële controles bij biologische zendingen. Een nadere toelichting staat beschreven op de website van Skal⁸ en in Bergevoet en Van Ruiten (2023).⁹Overeenstemmingscontroles (fysiek) zijn controles om vast te stellen of het product overeenkomt

⁵ <https://www.skal.nl/certificeren/import/grenscontroles-under-construction/4-rolverdeling-Douane-en-skal>.

⁶ Dieren en levende dierlijke producten importeren vanuit een ander EU-land | Import dieren en dierlijke producten | NVWA.

⁷ Het Kwaliteits-Controle-Bureau (KCB) is een zelfstandig bestuursorgaan met als belangrijkste taak om verse groenten en fruit, snijbloemen en potplanten te inspecteren. Ook andere keuringsdiensten werken nauw samen met de NVWA: NAK, voor landbouwzaden, pootgoed en consumptieaardappelen; BKD voor bloembollen; Naktuinbouw, teeltmateriaal inclusief vruchtbomen en vaste planten; in de praktijk blijkt voor biologische importzendingen dat de KCB het leeuwendeel keurt.

⁸ Skal Biocontrole | Import / Eerste ontvanger.

⁹ <https://doi.org/10.18174/642863>.

met wat er in de documentatie is beschreven. Bij de materiële controle worden monsters genomen en de monsters worden geanalyseerd op met name residuen van pesticiden.

Vervolgens kan bij de samenloopzendingen naast het visiteren van de COI door Skal, door een bevoegde instantie (met name NVWA of KCB) nog een CHED-document worden afgegeven. In tabel 2.1 zijn de activiteiten rond de import van biologische goederen samengevat.

3.1.2 Aantallen controles en kosten van Skal

Tabel 3.1 *Verwachte activiteiten rond import van biologische producten*

	Aantal per jaar
Documentcontroles	32.677 COI's
Overeenstemmingscontroles	300
Materiële controles	1.750

Bron: SKAL, gebaseerd op prognosecijfers voor 2024.

Skal schat dat retribueerbare kosten voor importcontroles op biologisch producten in 2025 € 4,3 mln. bedragen. Door de invoering van een importtarief aan de importerende partijen slaan deze kosten neer in de biologische importketen.

Tabel 3.2 *Verwachte kosten voor de importcontroles in 2025 a)*

Kosten	
Begrote kosten importcontroles Skal	€ 4.300.000 /jaar
Verwachte aantal importen met een COI per jaar	32.677
Gemiddeld per import met een COI	€ 131,59

a) gegevens Skal.

In tabel 3.2 zijn deze importcontrolekosten per import met een COI weergegeven. Indien alle verwachte kosten per import met een COI zouden worden omgeslagen naar de importerende partijen dan zijn deze € 132 per import met een COI. Bij dit bedrag wordt geen rekening gehouden met omvang en waarde van de zending. Het tarief is gelijk voor zowel een kleine zending met beperkte waarde als een groot containerschip.

In hoofdstuk 4 wordt verder ingegaan op de verdeling van de kosten verbonden aan de importcontroles door Skal bij de verschillende voorgestelde tariefopties en importeurs van verschillende omvang.

3.2 Kosten verbonden aan de import van goederen in de EU en NL

3.2.1 Kosten verbonden aan de import van reguliere agrarische goederen in de EU en Nederland

Aan de import van (agrarische) goederen, zowel regulier als biologisch, zijn kosten verbonden die door importerende partijen moeten worden betaald. Dit zijn douanekosten, kosten verbonden aan het afgeven van een CHED document en inklaringskosten.

Douanekosten

De Douane brengt indien van toepassing de volgende kosten in rekening:

- Invoerrechten: hoeveel invoerrechten moeten worden betaald, hangt af van de goederencode van het product. Na het kiezen voor de juiste goederencode kunnen de invoerrechten worden berekend over de douanewaarde. In het algemeen geldt een invoertarief van 16% van de waarde. Maar veel van de ingevoerde producten vallen onder het preferentiële lagere of nultarief in het kader van de

interim-handelsovereenkomst tussen de EU en een aantal derde landen. Dit geldt als het product van oorsprong is uit volgende landen Canada Colombia, Peru en Ecuador, Japan, Nieuw-Zeeland Zuid-Korea, Vietnam en het Verenigd Koninkrijk of valt onder een van de volgende overeenkomsten: stelsel van algemene preferenties (SAP), pan-Euro-mediterrane overeenkomst en herzien (PEM), Zuid-Afrikaanse Ontwikkelingsgemeenschap (SADC).¹⁰

- Btw bij invoer: de btw bij invoer wordt berekend over de douanewaarde van de goederen (de btw op voedingsmiddelen en grondstoffen is 9%).¹¹
- Landbouwheffingen: bij de invoer van landbouwgoederen kunnen twee soorten rechten zijn verschuldigd: 1) rechten van het Gemeenschappelijk Douane Tarief (vast), 2) belastingen in het kader van het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (variabel, bij verstoring EU-markt). Dit zijn invoerrechten die worden vastgesteld voor: de granen met GN-codes ex 1001 (met uitzondering van mengkoren), 1002, 1003, 1005 en 1007 (met uitzondering van hybriden voor zaaidoeleinden); gedopte (Basmati) rijst (GN-code 1006 20); Halfwitte en volwitte rijst (GN-code 1006 30); breukrijst (GN-code 1006 40). (artikel 180 e.v. Vo. (EU) nr. 1308/2013).¹²
- Nationale heffingen: denk aan accijnzen bij de import van accijnsgoederen.¹³

CHED

Zoals in voorgaande is aangegeven, moeten er rond de import van biologische producten ook voor samenloopzendingen een gezondheidscertificaat worden afgegeven, de zogenaamde CHED. Deze CHED wordt door de NVWA of een andere uitvoeringsorganisatie met wettelijke bevoegdheid uitgegeven, zoals de KCB, BKD, NAK of NAKTuinbouw.

Voor de tarieven verbonden aan de importkeuringen zie de websites van de controlerende instanties. Zie bijlage 2 voor een tabel met de verschillende tarieven Voor NVWA: [NVWA-tarieven import 2025 | Ondernemers | NVWA](#), voor KCB zie [tarieven-kcb-2025--onder-voorbehoud.pdf](#), voor BKD [Tarieven - BKD - Uw schakel in kwaliteit](#), voor NAK [Keuringstarieven export- en importinspecties zaaizaden - NAK](#), en voor NAK tuinbouw [Tarieven](#).

Inklaringskosten

Dit zijn bijvoorbeeld kosten voor het maken van de invoeraangifte. Of kosten voor het lossen en opslaan van goederen in de haven of luchthaven van aankomst als dat nodig is (terminal handling charges).

3.3 Andere regelgeving die mogelijk kostprijsverhogend werkt

De Regulation on Deforestation-free products (EUDR) is een nieuwe EU-wet die klimaatverandering door ontbossing en de aantasting van bos moet tegengaan. Importeurs van producten of grondstoffen die onder de EUDR vallen produceren, importeren of exporteren moeten zich vanaf 30 december 2025 houden aan de EUDR. De EUDR schrijft voor dat er alleen goederen en producten op de markt mogen worden gebracht, die niet zorgen voor ontbossing of aantasting van bossen. Daarnaast moet het legaal geproduceerd zijn. Importeurs moeten kunnen aantonen dat de herkomst van de producten legaal en traceerbaar is. Dat doen ze met een stelsel van zorgvuldigheidseisen. Hiertoe verzamelt de importeur gegevens over de (legale) herkomst van de producten en de geolocatie waar het product gegroeid, geproduceerd, bewerkt, of geboren of gevoed is. Daarnaast voert de importeur risicoanalyses uit, om te kunnen inschatten of producten aan ontbossing of aantasting van bossen bijdragen en neemt maatregelen, zodat het risico dat illegale producten verhandeld worden verwaarloosbaar is.¹⁴ De omvang van de kosten die importeurs moeten maken om aan deze verplichting te voldoen zijn onbekend.

Indien exporterende partijen maatregelen nemen om de export van producten stand te houden door te voldoen aan de EUDR, gaat dit gepaard met een kostprijsverhoging van het geëxporteerde product.

¹⁰ [Invoerrechten en andere belastingen betalen bij import | Ondernemersplein](#).

¹¹ [Btw berekenen bij invoer van goederen uit landen buiten de EU](#).

¹² [Landbouwgoederen in het vrije verkeer brengen](#).

¹³ [Invoerrechten en andere belastingen betalen bij import | Ondernemersplein](#).

¹⁴ [EUDR - Ontbossingsverordening | NVWA](#).

3.4 Toename in kosten door doorberekening importtarief biologische producten

Om inzicht te krijgen in de omvang van de extra kosten door het in rekening brengen van de retribueerbare kosten van Skal is een voorbeeldberekening uitgevoerd. Hierbij is gekozen voor een voorbeeld waarbij het mogelijk grootste effect van een importtarief door een relatief goedkoop product (€ 600/ton) te kiezen dat in een beperkte hoeveelheid (1 container met 24 ton product) per COI wordt geïmporteerd. De waarde van het product in deze container in dit voorbeeld is € 14.400.¹⁵ Bovendien is aangenomen dat het een product betreft dat afkomstig is uit een land waarbij de EU een handelsovereenkomst heeft (0% invoerheffing), geen gezondheidscertificaat hoeft te worden afgegeven en het niet valt geen onder de landbouwheffingen of accijns. In dit geval hoeft er alleen btw (9%) ter hoogte van € 1.296 te worden afgedragen.

Indien het voorbeeldproduct als gecertificeerd biologisch product geïmporteerd wordt, komen daar de kosten per e-COI bij (€ 132). Dit is een toename van de kosten verbonden aan de import met 9,24%. Het bedrag van € 132 per COI is 0,92% van de importwaarde in dit voorbeeld.

Het uitgewerkte voorbeeld gaat uit van een situatie waarbij de heffingen in relatie tot de import beperkt zijn. In veel andere gevallen zijn de kosten verbonden aan de import (exclusief COI) hoger. Bijvoorbeeld omdat er invoerheffingen (16%) of landbouwheffingen betaald moeten worden of dat de waarde van het product hoger is (meer btw-aftocht).

3.5 Concluderend

- Een importeur van agrarische goederen (zowel regulier als biologisch) wordt bij import geconfronteerd met een aantal heffingen, belastingen en, afhankelijk van het product, controlekosten. Indien de producten niet onder een handelsovereenkomst vallen zijn dit invoerrechten (16%). Indien de producten onder een handelsovereenkomst vallen zijn de invoerrechten lager of 0%. Daarnaast moet over geïmporteerde producten btw worden afgedragen (btw 9%).
- Als daarnaast een gezondheidscertificaat moet worden afgegeven, komen daar de kosten zoals in rekening gebracht door de NVWA of controle instanties bij.
- Per 30 december 2025 wordt er een registratie verplichting in het kader van Regulation on Deforestation-free products geheven. De omvang van de kosten die importeurs moeten maken om aan deze verplichting te voldoen zijn onbekend.
- Bij de import van biologische producten komen naast de bovengenoemde heffingen en kosten per 2026 ook de kosten voor de importcontroles gemaakt door Skal bij. Deze nemen bij de import van relatief goedkope producten met maximaal 10% toe. Echter, de kostprijsverhoging is beperkt (maximaal 0,9%).

¹⁵ Op basis van interview importeur biologische grondstoffen (naam bij auteurs bekend).

4 Analyse van de heffingsvarianten

Dit hoofdstuk geeft inzicht in de voor- en nadelen van de voorgestelde heffingsvarianten voor importeurs van verschillende omvang.

4.1 Het aantal importeurs en het aantal importen met een COI per importeur

Tabel 4.1 *Herkomst aantal actieve importeurs en Responsible For Load (RFL's)*

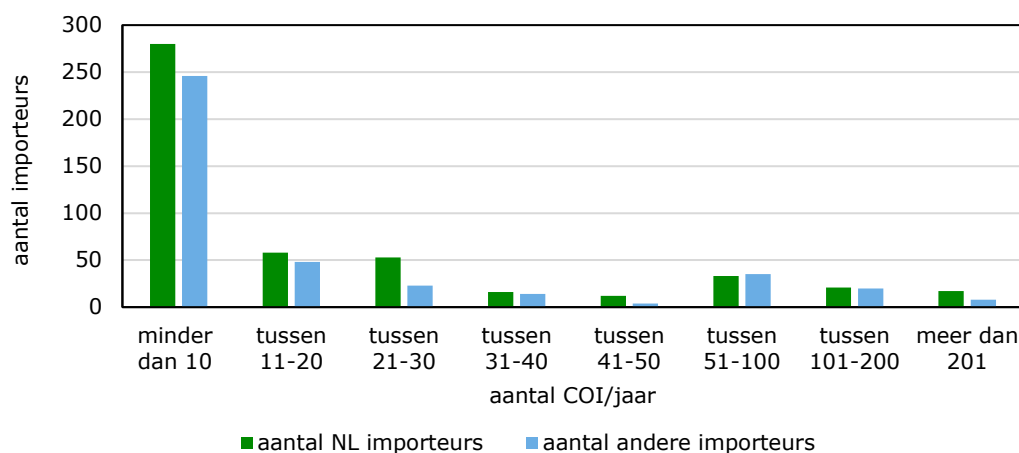
	# Actieve importeurs Aantal	Percentage	RFL's	Percentage
Nederland	536	54	240	80
Buitenland	448	46	60	20
Totaal	984	100	300	100

Bron: SKAL, gebaseerd op gegevens over 2023 tot en met juli 2024.

De import van biologische producten die plaatsvindt via Nederland bestaat uit ongeveer 33.000 afzonderlijke leveringen die vergezeld gaan met een COI (tabel 3.1). Hierbij waren in 2023 984 importeurs betrokken waarvan 448 (46%) afkomstig uit het buitenland. Het aantal dienstverleners waaronder transportorganisaties (Responsible For Load/RFL) was ongeveer 300, waarvan 80% uit Nederland (tabel 4.1). Het aantal buitenlandse vertegenwoordigers betrof minder dan 1% van de COI's. Volgens gegevens van Skal was bij 33% van de COI's een buitenlandse importeur betrokken.

Het gemiddeld aantal importen met een COI per jaar per importeur is voor Nederlandse importeurs 37,3 en voor buitenlandse importeurs 26,6. Echter zoals figuur 4.1 laat zien is er een grote spreiding tussen importeurs in het aantal importen met een COI per jaar. Meer dan de helft van alle importeurs (57%) heeft minder dan 10 importen met een COI per jaar. Zij importeren gemiddeld 3,4 importen met een COI per importeur per jaar. Deze grote groep importeurs importeert maar 6% van het totaal aantal importen met een COI. Een groot aantal importeurs uit deze groep (162 of 18% van het totaal aantal importeurs) importeert maar 1 import met een COI per jaar.

Er zijn 26 importeurs met meer dan 200 importen met een COI per jaar. Deze importeren gemiddeld importen met 434,5 COI per importeur per jaar. Dit is 38% van het totaal aantal importen met een COI.

Figuur 4.1 *Verdeling van het aantal importen met een COI per importeur per jaar*

4.2 Impact van de verschillende tariefopties

In deze paragraaf zijn de gevolgen voor importeurs verder uitgewerkt van twee door Skal voorgestelde opties om de kosten verbonden aan de importcontroles aan importeurs door te berekenen. De voorgestelde opties zijn:

- Optie 1) Een jaarlijkse systeembijdrage van € 1.598 voor alle importeurs en een verrichtingenbijdrage per COI van € 92 en verrichtingenbijdrage per uittreksel-COI € 17 en per uittreksel-COI.¹⁶
- Optie 2) Aan importeurs wordt een bijdrage per COI en per uittreksel-COI in rekening gebracht. Deze bijdrage bestaat uit de optelsom van de systeemkosten en de verrichtingenkosten gedeeld door het aantal COI's. De bijdrage per COI zal naar verwachting € 137 bedragen en de bijdrage per uittreksel-COI naar verwachting € 91. De bijdrage van optie 2 bestaat uit de optelsom van de systeemkosten en de verrichtingenkosten gedeeld door het aantal COI's/uittreksel-COI's.

Op grond van de door Skal verstrekte gegevens betreft 10% van het totaal aantal COI's een uittreksel COI.¹⁷ Indien in tabel 4.1 zijn de twee opties samengevat.

Tabel 4.2 Samenvatting van de door Skal voorgestelde tariefopties (%)

	optie 1	optie 2	aandeel
Systeembijdrage	1.598	-	
COI	92	137	90%
Uittreksel COI	17	91	10%
Gemiddeld per COI	84,5	132,4	

Break-even

Het break-evenpunt tussen de twee opties ligt bij 33 importen met een COI per importeur per jaar.

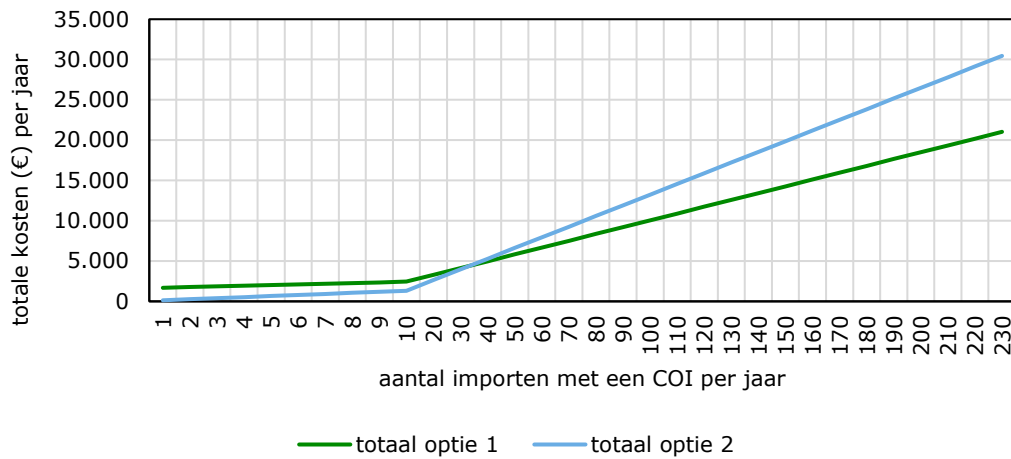
Optie 2 is te prefereren voor importeurs met minder dan 33 importen met een COI per jaar.

- Het aantal importeurs met aantal importen met een COI kleiner of gelijk dan 33 per jaar is voor Nederlandse importeurs 82% en voor niet-Nederlandse importeurs 80%. Dit betekent dat optie 2 voor de meeste importeurs te prefereren is.
- Voor de overige 20% van de importeurs (met meer dan 33 COI's per jaar) is optie 1 te prefereren. Deze 20% van de importeurs zijn wel verantwoordelijk voor 80% van de importen met een COI.

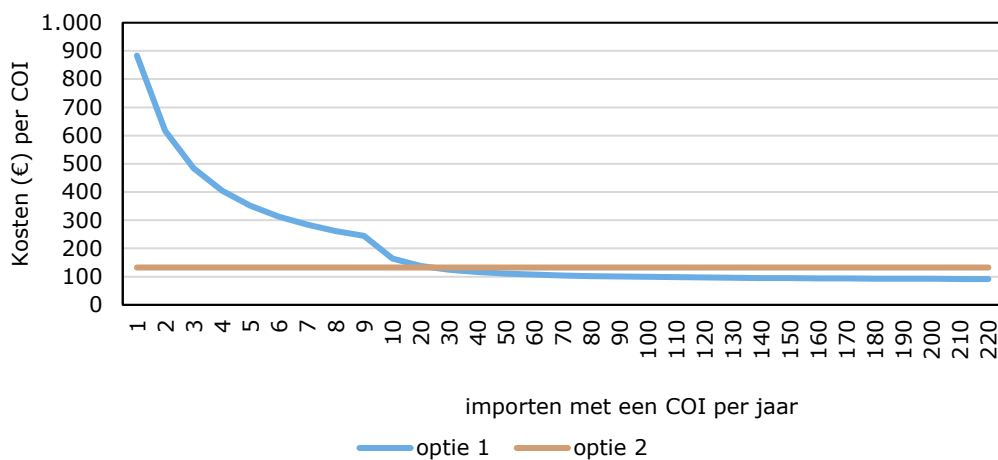
In figuur 4.1 zijn de totale kosten per importeur per jaar bij een wisselend aantal importen met een COI weergegeven.

¹⁶ Door Skal werden 3 opties verkend. Optie 1a (als optie 1, maar dan met onderscheid in de wijze van kostendoorberekening van de systeemkosten aan Nederlandse en buitenlandse importeurs) werd als minder haalbaar beoordeeld en is in deze studie niet verder geëvalueerd.

¹⁷ Skal biocontrole, Alternatieven importtariefsystematiek Skal Biocontrole. Februari 2025.

Figuur 4.2 Vergelijking van de totale jaarlijkse kosten per importeur bij de 2 opties

Figuur 4.3 Gemiddelde kosten per import met COI bij een toenemend aantal COI's per jaar

Gevolgen voor importerende bedrijven

In tabel 4.2 zijn de kosten voor een groep importeurs die weinig importeren (<10 importen met een COI's per jaar, gem. 3,4) en veel importeren (>200 importen met COI's jaar, gem 435) samengevat.

- Optie 1 gaat voor importeurs met minder dan 10 importen met een COI's per jaar gepaard met hoge kosten per gemiddelde importen met een COI (€ 554,50). Voor hen is optie 2 te prefereren.
- Voor de importeurs met meer dan 200 importen met een COI heeft optie 1 de laagste kosten per import met een COI en derhalve de voorkeur. In vergelijking met optie 2 zijn de gemiddelde kosten € 40 per import met een COI lager bij optie 1.

Voor importeurs met minder dan 10 importen met een COI is optie 2 gemiddeld € 1.435,14 per jaar goedkoper terwijl deze voor importeurs met meer dan 200 importen met een COI gemiddeld € 19.238,50 per jaar duurder is.

Tabel 4.3 Kosten van de verschillende opties voor kleine en grote importeurs (€)

	optie 1		optie 2	
	Klein (3,4 COI/jaar)	Groot (435 COI/jaar)	Klein (3,4 COI/jaar)	Groot (435 COI/jaar)
systeembijdrage	1.598,00	1.598,00		
Kosten COI's	287,30	36.757,50	450,16	57.594,00
totaal	1.885,30	38.355,50	450,16	57.594,00
gem per COI	554,50	88,17	132,40	132,40

4.3 Tariefsystemen in omliggende landen

Om inzicht te krijgen in de tariefsystemen in omliggende landen, heeft het ministerie van LVVN via haar landbouwraden een inventarisatie uitgevoerd. De belangrijkste bevindingen zijn:

- Vlaanderen en Frankrijk heffen geen tarief voor biologische importcontroles. Vlaanderen heeft deze intentie wel in de toekomst. In Vlaanderen worden wel de kosten van monsternamen en de analysekosten in geval van monsternamen van hoog-risicoproducten in rekening gebracht bij het gecertificeerde bedrijf. Vaak is dat een 'bounded warehouse', de eerste ontvanger of een (gecertificeerd) punt van vrijgave voor het vrije verkeer. (Uit de begroting van Skal valt op te maken dat in Nederland de kosten voor monsternamen en analyse op 37% van de totale kosten zijn begroot).
- In Duitsland worden de kosten in enkele deelstaten wel in rekening gebracht. De tarieven verschillen per deelstaat. Naast de kosten van een regulier certificaat worden de verschillende activiteiten als overeenstemmings- en materiële controles aan de importerende partij apart in rekening gebracht.¹⁸ De kosten voor een regulier certificaat zijn weliswaar lager maar indien een overeenstemmings- en materiële controle moet worden toegepast zijn de kosten voor dergelijke COI's substantieel hoger (ook afhankelijk van het soort analyse).

4.4 Concluderend

- Jaarlijks importeren 800 importeurs biologische producten. Hiervoor worden ongeveer 33.000 COI's afgegeven. Gemiddeld worden er 37 COI's per Nederlandse importeur en 26,6 per buitenlandse importeur verstrekt. Maar er is grote variatie in het aantal COI's per importeur per jaar. Zo heeft 57% van de importeurs minder dan 10 importen met een COI per jaar (6% van het totaal aantal COI). 26 importeurs met meer dan 200 importen met een COI per jaar hebben per importeur gemiddeld 434,5 importen met een COI per jaar. Dit is 38% van het totaal aantal importen met een COI.
- Een vergelijking van de twee tariefopties leert dat Optie 1 voor importeurs met meer dan 33 importen met een COI de te prefereren optie is. Dit zijn 20% van de importeurs met 80% van het aantal importen met een COI. Voor importeurs met minder dan 33 importen met een COI per jaar is optie 2 de te prefereren optie.
- De situatie met betrekking tot het in rekening brengen van retribueerbare kosten verbonden aan het verstrekken van COI's in andere lidstaten wisselt. In Duitsland worden door de verschillende deelstaten kosten in rekening gebracht voor importcertificaten. In Vlaanderen gebeurt dit niet maar worden wel de kosten voor monsternamen en analyses in rekening gebracht. Frankrijk brengt op het ogenblik geen kosten in rekening.

¹⁸ Zie bijvoorbeeld voor Hamburg: [d-gebuehreneerhebung-data.pdf](#).

5 De verwachte economische impact van het heffen van een importtarief

Centrale vragen die in dit hoofdstuk beantwoord worden zijn:

Welke economische gevolgen kan het invoeren van een importtarief op biologische zendingen hebben op bedrijven, bijvoorbeeld wat betreft kosten en inkomsten? In welke mate brengt het importtarief risico's met zich mee dat de business case en daarmee het voortbestaan van bedrijven in gevaar komt?

En

In welke mate kan het heffen van een importtarief leiden tot prijsstijgingen van biologische producten voor consumenten? Hoe hoog zouden deze prijsstijgingen kunnen zijn? Is er een inschatting te maken in welke mate dit kan leiden tot minder afzet van biologische producten?

5.1 Gevolgen van een importtarief voor importerende bedrijven

5.1.1 Import van biologische producten via Nederland en met name Rotterdam

Nederland en dan met name de haven van Rotterdam is belangrijk voor het voorzien van Noordwest Europa van voedsel (naast de substantiële export van agrarische goederen die via Rotterdam plaatsvindt). Naast eigen consumptie in eigen land en doorvoer, is verwerking waarna alsnog doorvoer van agrarische producten naar het achterland plaatsvindt erg belangrijk. Zo wordt van alle ingevoerde cacaobonen, sojabonen en palmolie ruim driekwart in Nederland verwerkt of hier geconsumeerd en gaat voor minder dan een kwart direct door naar andere landen, met name het Europese achterland.¹⁹

In de Rotterdamse regio bevinden zich bovendien diverse toonaangevende bedrijven voor verwerking van en handel in agrarisch. De grote hoeveelheid lading die dit met zich meebrengt, zorgt voor aantrekkelijke schaalvoordelen voor de voedings-, diervoeding- en biobrandstoffenindustrie. Daarnaast is import van agrarische goederen met containers erg belangrijk. Een studie uit 2013 identificeerde dat de haven Rotterdam voor (vee)voedingsproducten (ten opzichte van belangrijke concurrenten zoals Antwerpen), vooral sterk is in de import van veel nicheproducten. Dit kan doordat de handel een totaalassortiment weet aan te bieden aan de retail in binnen- en buitenland. Die sterke handelspositie kwam ook door een snelle overgang van stukgoed (en specifieke koelschepen) naar containervervoer. Deze heeft de relaties tussen versketens en met name Mainport Rotterdam verder verstevigd. De afgelopen jaren is de groei van het aantal containers vanuit andere werelddelen in de importfruit-keten spectaculair geweest.

Dit leidt er in een aantal ketens ook toe dat verdere bewerking van producten rond Rotterdam plaatsvindt.²⁰

Veel van de geïmporteerde producten moeten op een speciale manier worden opgeslagen: gekoeld/niet gekoeld of geconditioneerd (gasbehandelingen). Inklaring van versproducten vindt plaats in een daarvoor speciaal aanwezige koel/opslagruimte (vaak bij de hoofdvestiging) van de importeur. De onderdelen van de supply chain voor de import van voedsel zijn nu veelal rond Rotterdam gevestigd.

Ook voor de invoer van biologische producten is Nederland en met name de haven van Rotterdam erg belangrijk. Zo werd ruim 32% van het totale geïmporteerde volume van 2,5 mln. ton biologische producten in de EU in 2022 door/via Nederland ingevoerd (tabel 2.1). En zijn er ongeveer 1.000 importeurs bij deze import betrokken.

¹⁹ [Nederland grootste importeur cacaobonen | CBS](#).

²⁰ [Microsoft Word - 20131091 Greenport Holland Mainport Netwerk.docx](#).

5.1.2 Interviews met importeurs

Om inzicht te krijgen in de huidige processen rond de import van biologische producten en de mogelijke gevolgen van het invoeren van een importtarief zijn een aantal interviews gehouden met importeurs van biologische producten. Dit waren importeurs met grote hoeveelheden importen met een COI per jaar.

Logistieke hub

De belangrijkste bedrijfsactiviteit van deze bedrijven is invoer, verdere distributie of verwerking van biologische producten. Ze hebben naast opslag bij de Nederlandse hoofdvestiging ook vaak de mogelijkheid van opslag in Rotterdam. Verschillende importeurs klaren producten pas in op de hoofdvestiging. Dit geldt zowel voor producten die via Nederland de EU binnenkomen als ook via andere EU-landen. Een importeur die bijvoorbeeld regelmatig granen uit Oekraïne via de weg importeert klaart deze producten pas in Nederland in. Redenen die opgegeven worden om pas in Nederland in te klaren zijn:

- ontbreken van formele vestiging in het buitenland,
- alles onder een certificeringssysteem en
- mogelijkheid om zicht op de zending te houden ingeval vervolgonderzoek noodzakelijk is.

De planning in de toeleveringsketens en afstemming binnen de schakels is erg belangrijk. Dit proces efficiënt uitvoeren is voor de geïnterviewde importeurs de belangrijkste bedrijfsactiviteit. Het zonder onvoorziene belemmeringen kunnen leveren is daarbij belangrijk. Zowel voor het kunnen plannen van de aanvoer en afzet maar ook voor het behoud van de kwaliteit van verse producten. Als de producten bij de importeur op locatie aanwezig zijn, is het makkelijker op onvoorziene omstandigheden te anticiperen.

Bezwaren tegen en gevolgen van een importtarief

Onderstaand argumenten die door grote importeurs worden benoemd tegen de importheffing:

- Voor met name partijen die veel importen met een COI per jaar hebben, is het door Skal in rekening brengen van een importtarief, zoals een aantal importeurs het noemen, 'serieus geld'. Zeker indien ze niet in staat zijn deze kosten door te berekenen aan hun afnemers. Brutomarges afhankelijk van product zijn 3-6% (deze zijn vergelijkbaar met de marges van importeurs van vergelijkbare gangbare producten). De importeurs zijn, ondanks dat de import van grondstoffenhandel gepaard gaat met dunne marges, terughoudend om een stijging van de importheffing in de kosten door te berekenen. Dit is met name vanwege de sterke concurrentie tussen importeurs en de hogere prijzen van biologische producten in de rest van de keten.
- De concurrentiepositie van biologisch wordt ten opzichte van gangbaar verder onder druk gezet. Biologisch heeft al meer certificerings- en controlekosten dan gangbaar.
- Bovendien maken deze importeurs regelmatig de afweging of import via Nederland voor hun bedrijf nog steeds het meest gunstig is. Hierbij kijken ze naar zowel de voordelen als de nadelen van import vanuit Nederland of via andere landen zoals Duitsland of België. Volgens hen heeft het verplaatsen van de importactiviteiten nog andere gevolgen voor de Nederlandse economie zoals het mislopen van belastingen, heffingen en bedrijvigheid.
- Het stijgen van de kosten in Nederland maakt de weg vrij voor latente concurrenten uit bijvoorbeeld Frankrijk en Italië. Indien de kosten in Nederland toenemen dan wordt het voor importeurs uit deze landen, die op het ogenblik niet concurrerend kunnen zijn, wellicht wel mogelijk om concurrerend te worden.
- Rotterdam en Nederland (als land voor de import van biologische producten) is de laatste jaren minder aantrekkelijk geworden als plaats van vrijgave voor biologische producten. Hoge kosten voor bijvoorbeeld energie en de kosten die verbonden zijn aan de certificering van bedrijven en producten worden als belangrijkste redenen hiervoor opgegeven. Ook de aangescherpte controles van Skal waarbij bij meer producten overeenstemmings- en materiële controles plaatsvinden zorgen voor vertraging in het vrijgeven van de producten.

5.1.3 Zijn er specifieke producten die harder getroffen worden?

In tabel 5.1 zijn de extra kosten indien de importtarieven in rekening worden gebracht voor 4 biologische producten nader uitgewerkt. De producten zijn in overleg met de opdrachtgever gekozen als voorbeeld van een typisch geïmporteerd biologisch product van de groepen die beschreven zijn in hoofdstuk 3. Bananen als voorbeeld van fruit, zonnebloempitten en palmolie als voorbeeld van commodities. Daarnaast is er aandacht

voor cacao en chocolade als voorbeelden van relatief dure producten. De procentuele stijging van de kosten door het in rekening brengen van het importcertificaat worden beperkter naar mate de waarde van de COI hoger wordt.

Tabel 5.1 Aandeel van een importcertificaat in totale waarde (gem 2021-2023) van import 4 voorbeeldproducten ^{a)}

	geïmporteerd volume *1.000 kg	gewicht per import met COI *1.000 kg b)	Aantal importen met COI	Waarde bio-import in mln. € c)	€/kg	waarde per import met COI in 1.000 €	Stijging kosten
bananen	266.055	42	6.335	189	0,71	29, 8	0,45%
zonnebloempittien	11.061	24	461	7	0,61	14,6	0,91%
palmolie	6.927	24	289	7	0,99	23,7	0,56%
cacao d)	39.446	24	1.644	93	2,35	56,5	0,24%

a) Kosten importcertificaat gem € 133; b) bron interviews; c) Berekende waarde bio-import (aanname prijs = gangbaar) in mln. €; d) de recente sterke prijsstijging van cacao in de recente jaren is nog niet in deze prijs meegenomen.

Zoals tabel 5.1 laat zien is de procentuele kostenstijging door het bij de importeur in rekening brengen van een importtarief sterk afhankelijk van de waarde van het product. Voor relatief dure producten als cacao is de relatieve toename in kosten lager (0,24%) dan bij een (relatief goedkoop) product als zonnebloempittien (0,91%).

5.2 Wat zijn de mogelijke gevolgen van het heffen van een importtarief op consumentenprijzen van biologische producten in Nederland?

Indien de totale retribueerbare kosten van € 4,3 mln. naar rato van het aantal COI's door Nederlandse importeurs gedragen worden dan is € 2,9 mln. (67%) van de kosten voor rekening van de Nederlandse importeurs. De resterende € 1,4 mln. is voor buitenlandse importeurs.

Uitgaande van volkomen concurrentie worden op lange termijn de kosten voor de importheffing derde landen geheel afgewenteld op de keten en de eindconsument. De toegenomen kosten zullen dan resulteren in een prijsverhoging voor consumenten van biologische producten. Om een inschatting te kunnen maken van de omvang van deze prijsverhoging is het aandeel van de gestegen kosten toegerekend aan de door de Nederlandse consument gekochte producten. Dit wordt berekend als stijging van de kosten in % bij een omzet van € 2 mld. aan alle (import en eigen productie binnen Nederland en de rest van de EU) biologische producten per jaar.²¹

Kostenstijging consument

- Een omzet van € 2 mld. resulteert in een kostenstijging van € 2,88 mln. Dit is een toename van de kostprijs van minimaal 0,14%. Deze toename is de toename waarbij een additionele winstopslag in de rest van de keten niet is doorberekend. Indien dit wel gebeurt is de kostenstijging groter. Indien de brutomarges voor biologische producten van 30% voor zowel de handel en verwerking als voor de supermarkten ook voor importproducten gelden, dan is de kostenstijging € 2,88 mln $\times (1,3)^2 = € 4,86$ mln. Dit zou resulteren in een stijging van de kostprijs van 0,24%.²²

²¹ Monitor Duurzaam Voedsel 2023.

²² Michiel van Galen, Elsje Oosterkamp et al., 2022. Agro-Nutri Monitor 2022 - Hoofdrapport; Monitor prijsvorming voedingsmiddelen en aankoopmotieven van biologische producten. Wageningen, Wageningen Economic Research, Rapport 2021-069. 80 blz. ISBN: 978-94-6447-297-4, <https://doi.org/10.18174/572860>.

5.2.1 Prijselasticiteit

Indien de prijsstijging die het gevolg is van het heffen van een importtarief wordt doorberekend aan de consument, heeft dit mogelijk gevolgen voor de hoeveelheid verkochte biologische producten. Prijselasticiteit geeft inzicht in de mate waarin de consumptie van een goed verandert bij een verandering van de prijs. De impact van prijsstijgingen als gevolg van het doorberekenen van het importtarief op de marktvaart hangt met name af van de prijselasticiteit van de vraag naar het product. Dat zal voor een prijsinelastisch product anders zijn (minder afzetschommelingen) dan voor een product met grote prijselasticiteit (grote afzetschommelingen).

In relatie tot het instellen van een importtarief voor biologische producten zijn er twee niveaus te onderscheiden waar prijselasticiteit een rol speelt: bij import en bij de consumptie.

- Bij import zal een heffing op de prijs van een agrarische grondstof leiden tot vermindering van de import indien er gekozen kan worden voor een alternatief zonder deze heffing: granen van buiten de EU worden vervangen door granen geproduceerd binnen de EU; of het resulteert in een verminderde import omdat afgezien wordt van aankoop omdat het product te duur wordt. In een onderzoek naar de prijselasticiteit van importtarieven werd voor agrarische producten een prijselasticiteit van ongeveer -6,2 aangetoond. Dit betekent dat een stijging van de prijs door het heffen van importtarief met 1% een daling van de import uit het betreffende land met 6,2% tot gevolg heeft. Dit onder de voorwaarde van volledige substitutie.²³
- Een stijging van de prijs van specifieke biologische producten resulteert in minder consumptie van deze producten. Een aantal consumenten kiest dan of voor alternatieve producten binnen het biologische assortiment of voor gangbare producten. De absolute waarde van de prijselasticiteit van de vraag naar biologische producten ligt tussen 1 en 2. Dit impliceert dat als de prijzen van biologische producten met 1% stijgen, de consumentenvraag met 1-2% daalt. De kruiselings prijselasticiteit (het vervangen van het ene biologische product door een ander als de prijs stijgt) van de vraag naar biologische producten ligt tussen 0,15 en 0,90.^{24, 25}

5.3 Concluderend

- Indien de retribueerbare kosten verbonden aan de import van biologische producten in rekening worden gebracht bij de importeurs, nemen de kosten verbonden aan de import toe. De relatieve toename is afhankelijk van de importwaarde van het product.
- In relatie tot zowel de geschatte importwaarde van biologische producten van € 1,1 mld. is de toename in kosten voor de consument beperkt: 0,4% van de geschatte importwaarde.
- Hetzelfde geldt voor de omzet van € 2 mld. aan biologische producten in Nederlandse supermarkten in Nederland: dit is 0,14% tot 0,24% van de waarde van de omzet. Bij een prijselasticiteit die varieert tussen 1 en 2 betekent dit een daling van de omzet van 0,14% tot 0,48%.

²³ Lionel Fontagné, Houssein Guimbard, Gianluca Orefice, Tariff-based product-level trade elasticities, *Journal of International Economics*, Volume 137, <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0022199622000253>.

²⁴ Bunte F., M. van Galen, E. Kuiper and J. Bakker Price elasticity of consumer demand for organic food in Dutch supermarkets The Hague, LEI, 2007 Report 7.06.20; ISBN/EAN: 978-90-8615-12.

²⁵ Achtergronden over de prijsvorming in de biologische keten staan in de van Galen, M., et al., (2022). *Agro-Nutri Monitor 2022 - Hoofdrapport: Monitor prijsvorming voedingsmiddelen en aankoopmotieven van biologische producten*. (Wageningen Economic Research rapport; No. 2022-069). Wageningen Economic Research. <https://doi.org/10.18174/572860>.

6 Discussie en conclusies

1. De mate waarin de heffing van een importtarief gevolgen heeft voor de stapeling van de tarieven voor de biologische sector is beperkt. In vergelijking met de waarde van de zending is het importtarief gering (maximaal ongeveer 1% bij de importwaarde bij een container graan).
2. Er zijn twee opties beoordeeld. Optie 1 betreft een jaarlijkse systeembijdrage met daarnaast een tarief per COI. Optie 2 betreft enkel een tarief per COI, zonder systeembijdrage. De belangrijkste voor- en nadelen van de voorgestelde heffingsvarianten voor importeurs van verschillende omvang zijn:
 - Optie 1 is vooral voordelig voor bedrijven die meer dan 33 importen van biologische producten met een COI per jaar importeren. Dit betreft 20% van de importeurs die wel 80% importen met een van de COI's importeren. Voor de grote groep bedrijven (57% van het aantal importeurs) die minder dan 10 importen met een COI importeren (gemiddeld 3,34 per importeur) zijn de kosten gemiddeld € 555 per COI. 18% van de importeurs importeren maar 1 import met een COI per jaar. Voor hen wordt het tarief dan € 1.682 voor deze ene COI. Of deze bedrijven dan zelf blijven importeren is bij deze variant de vraag. Het is aannemelijk dat import van biologische producten maar een bescheiden aandeel heeft in hun bedrijfsactiviteiten en dus de heffing via optie 1 het voor hen erg duur zal maken om producten te importeren. Het alternatief voor bedrijven met maar een zeer beperkt aantal importen van biologische producten per jaar is dan de producten aan te kopen via grotere importeurs. Dit is duurder dan de huidige situatie zonder importtarief, maar goedkoper dan zelf importeren. Bij het substantieel dalen van het aantal importeurs bij een gelijkblijvend aantal COI's zullen de systeemkosten bij Skal mogelijk ook dalen, waardoor de systeembijdrage mogelijk ook lager kan zijn.
 - Optie 2 is vooral voordelig voor importeurs met minder dan 33 importen met een COI per jaar. Dit is de grootste groep (80%) importeurs, die echter maar 20% van de importen met een COI importeren. Naarmate het aantal importen met een COI per jaar toeneemt wordt het verschil met Optie 1 voor grote importeurs groter. Bij 300 importen met een COI per jaar is dit verschil meer dan € 14.000 in hun nadeel. Bij deze optie blijven kleine importeurs waarschijnlijk zelfstandig importeren.
3. De verwachte economische impact van het heffen de retribueerbare kosten verbonden aan het afgeven van COI in de vorm van een importtarief voor bedrijven in de biologische keten is beperkt. Importeurs hebben verschillende manieren hoe ze om kunnen gaan met een kostenstijging door een importtarief:
 - Het doorberekenen van deze kostenstijging aan de exporterende partij. De importeur onderhandelt voor een lagere aankoop prijs van de goederen in het derde land. Dit kan vooral gebeuren als de onderhandelingspositie/marktmacht van de exporterende partij beperkt is (bijvoorbeeld in het geval van kleine producenten in derde landen). Met name de grote importeurs investeren veel in de relatie met hun leveranciers bijvoorbeeld in het voldoen aan de EUDR, de geïnterviewde importeurs van biologische producten wijzen daarom deze optie als onethisch af.
 - Het doorberekenen van deze kostenstijging aan de afnemers van de geïmporteerde goederen. Uiteindelijk zal dit leiden tot een prijsstijging van biologische producten voor de consument. De geïnterviewde importeurs geven aan dat de mogelijkheden om de kosten door te berekenen maar zeer beperkt zijn. Het verslechtert hun concurrentiepositie ten opzichte van zowel buitenlandse huidige als latente concurrenten. Nederland is een importland voor de EU waar ongeveer 1.000 importeurs voor biologische producten actief zijn. Alle binnen Nederland actieve importeurs worden met dit importtarief geconfronteerd. De groep importeurs is te divers met betrekking tot markten, afzet en concurrentie om eenduidig vast te stellen of het doorberekenen van deze importtarieven grote nadelige gevolgen heeft voor hun concurrentiepositie. Bij tarief optie 1 zijn de grote importeurs relatief in het voordeel ten opzichte van kleine importeurs omdat de gemiddelde kosten per COI in deze optie voor hen lager zijn dan bij kleine importeurs.
 - Indien de bedrijven oordelen dat ze de importtarieven niet door kunnen berekenen aan hun afnemers, maar deze zelf (tijdelijk) moeten absorberen, zullen ze genoeg moeten nemen met een lagere marge. Dit zal optreden als er sterke concurrentie is tussen importeurs in binnen- en buitenland. Indien bij een brutomarge van 3% de totale kosten van de importcontroles van € 4,3 mln. door de importeurs gedragen worden, daalt hun marge bij een totaal waarde van de import van € 1 mld. tot 2,78%.

-
- Importeren via een andere lidstaat. Met name grote importeurs met veel doorvoer naar andere EU-lidstaten maken regelmatig de analyse of import via Nederland nog steeds de te prefereren optie is. Hierbij worden in hun analyse zowel de kosten van logistiek als eventuele heffingen meegenomen. De logistieke hub die Nederland is maakt het voor importeurs weliswaar aantrekkelijk om agrarische producten (niet alleen biologische producten) via Nederland in de EU te importeren, maar kostenstijgingen (ook buiten het voorgestelde importtarief) maken dat een aantal partijen zich op deze optie oriënteren. Mede ook vanwege het feit dat een aantal andere lidstaten (waaronder België) op het ogenblik de kosten van importcontroles maar gedeeltelijk doorberekenen. Maar import via een andere lidstaat geeft ook logistieke uitdagingen. In een aantal gevallen zal de transportafstand naar de afnemer toenemen, er is een formele vestiging en opslagcapaciteit in de andere lidstaat nodig. De vraag is of het beperkte verschil in importtarief tussen Nederland en België of Duitsland opweegt tegen deze extra kosten. Zeker omdat Duitsland al aangeeft het tarief te baseren op gemaakte kosten en België van plan is om de kosten verbonden aan het afgeven van een COI niet zoals nu slechts gedeeltelijk (de kosten van overeenstemmings- en materiële controles) maar in zijn geheel door te berekenen aan de importeurs. Import via andere lidstaten (Frankrijk of Italië) gaat gepaard met grotere transportafstanden en transportkosten naar de belangrijkste afnemers in Noordwest-Europa die de voordelen van het ontbreken van een importtarief in deze landen waarschijnlijk opheffen.
4. De verhoging in verwachte verkoopprijs van biologische producten indien de importtarieven worden doorberekend aan de consument is gering en de impact op de totale omzet van biologische producten zal beperkt zijn. Het effect van de verwachte prijsstijging van 0,14% tot 0,24% op de omzet van biologische producten is beperkt. Mogelijk dat het effect op de prijs en afzet van bepaalde geïmporteerde exotische biologische producten groter is. Dit betreft dan producten zoals specifiek fruit, zaden of noten die onverwerkt worden afgezet.

Bijlage 1 Skal Biocontrole: Procedure bij import (bron website Skal)

Procedure Import

Voordat u gaat importeren is het belangrijk dat u zich goed verdiept in de wet- en regelgeving. Biologische producten moeten namelijk actief onder toezicht worden geplaatst voordat zij in het vrije verkeer worden gebracht.

In een procedure import legt u vast hoe de import verloopt en wie verantwoordelijk is voor de uitvoering. Als u zich niet houdt aan alle voorschriften voor de import van biologische producten uit derde landen, dan verliest de levering zijn biologische status. De voorschriften zijn opgenomen in Verordening (EU) 2018/848: bepalingen voor de import.

Voorschriften procedure import

De volgende punten moeten in ieder geval in deze procedure worden uitgewerkt:

1. U kunt alleen producten importeren waarvoor u een goedgekeurde productregistratie heeft.
2. Voordat u het product importeert vraagt u het bio-certificaat op van de exporteur en/of producent, waaruit blijkt dat er een biologische certificering is voor het product.
3. Via de website controleert u of de certificerende instantie van de exporteur is erkend voor de EU in de juiste categorie (A t/m F).
4. U bepaalt wie de goederen als eerste fysieke ontvanger in de EU gaat ontvangen en controleert of deze correct is gecertificeerd en in TRACES is opgenomen.
5. De importeur vraagt via TRACES bij de certificerende instantie van de exporteur het Certificaat voor inspectie (COI) aan. Deze moet in het bezit van de importeur zijn voordat de zending het land van herkomst verlaat.
6. Bij aankomst in de EU moet de zending worden aangegeven bij de Douane. Als u hiervoor een inklaringsagent (vertegenwoordiger) gebruikt moet uit de procedure blijken hoe deze wordt geïnstrueerd. De importeur blijft verantwoordelijk voor het juist aangegeven van de zending.
7. Bij de aangifte moet de bescheidcode C644 en het volgnummer van het controlecertificaat worden ingevoerd in het daarvoor bestemde vak. Dit is de enige code om biologische goederen aan te geven.
8. Via TRACES viseert de Douane uw COI.
9. Daarna ontvangt de eerste ontvanger de zending voor de importeur als de importeur niet zelf de ontvanger is.
10. De eerste ontvanger controleert de ontvangst fysiek op de verplichte ingangscntrole en registreert deze controle. Uit de registratie moet blijken dat de goederen afkomstig zijn van buiten de EU. De eerste ontvanger tekent in TRACES af als de controle bij ontvangst akkoord is.
11. Het product mag pas worden verwerkt en gedistribueerd nadat de Douane het COI heeft geïseerd en de eerste ontvanger het COI heeft ondertekend.
12. Zowel de importeur als de eerste ontvanger moeten de COI's via TRACES kunnen tonen bij inspecties van Skal.
13. Vermeld welke procedures ingeleid worden wanneer het COI niet is geïseerd voordat de goederen in het vrije verkeer zijn gebracht. Het product mag dan niet meer met de biologische verwijzing worden verwerkt of gedistribueerd.

Als u producten ontvangt als eerste ontvanger, maar niet zelf de importeur bent, hoeft u geen volledige procedure import te hebben. Wel moet u de relevante acties voor de afhandeling in TRACES toevoegen aan de procedure ingangscntrole.

[Biologische producten importeren | KVK](#)

Importeren uit landen buiten de EU

Importeer je biologische producten of grondstoffen uit een land buiten de EU? Dan doe je een invoeraangifte bij de Douane. Landen buiten de EU noem je 'derde landen'. Meestal regelt je vervoerder of Douane-expediteur de invoeraangifte voor je. Hier vragen zij een vergoeding voor. Vaak schieten ze de verschuldigde invoerrechten en btw voor. Je hebt ook een EORI-nummer nodig. Dit identificatienummer gebruik je bij activiteiten met de Douane.

Verder heb je te maken met deze voorwaarden:

- Je importeert het product uit een zogeheten erkend derde land.
Deze landen hebben gelijkwaardige certificeringseisen voor biologische producten als de EU.
Een overzicht met landen vind je in bijlage I van Uitvoeringsverordening (EU) 2021/2325. Het gaat om elf landen waaronder Australië, Canada, India, Tunesië en de Verenigde Staten.
Ook heeft de EU afspraken gemaakt over de handel in biologische producten met Chili, Zwitserland en het Verenigd Koninkrijk. Meer informatie over de ingangsdatum, de producten en de controleorganisaties vind je in de overeenkomsten met deze drie landen.
- Je importeert het product uit een ander derde land.
Het product moet dan gecertificeerd zijn door een erkend controleorgaan uit bijlage II van Uitvoeringsverordening (EU) 2021/2325.
- Bij invoer heb je een controlecertificaat nodig, het Certificaat voor Invoer. De Engelse benaming is 'Certificate of Inspection for import of products from organic production'. Afgekort is dit e-COI. Met dit certificaat bewijs je de certificering van je producten door een erkende instantie. Je vraagt het certificaat aan via Trade Control and Expert System (TRACES) bij de certificerende instantie van de buitenlandse leverancier.
- Veel levensmiddelen moeten bij invoer van buiten de EU gekeurd worden op voedselveiligheid. Dit komt vaak voor bij levensmiddelen van dierlijke oorsprong, groenten, fruit en producten met dierlijke en plantaardige materialen. Organisaties als de NVWA en KCB doen deze controles bij invoer. Je meldt de importzending vooraf aan met een GGB. Dit is een Gemeenschappelijk Gezondheidsdocument van Binnenkomst. Je kunt hiervoor het beste op tijd een Douane-expediteur inschakelen.
- Je controleert de fysieke importzending op merktekens voor traceerbaarheid, benamingen en biologische verwijzing en op hoeveelheden. Ook beoordeel je het controlecertificaat (e-COI).

De Europese Commissie geeft ook informatie over het invoeren van biologische producten uit derde landen.

Bijlage 2 Prijzen verschillende importkeuringen

Kosten import plantaardig

		Tarief (€)	
KCB	Import inspecties fyto­sanitair	Starttarief fyto­sanitair	64,32
		Inspectietarief fyto­sanitair/minuut	2,01
	Overige tarieven fyto­sanitair	Documentcontrole per zending inclusief controle op bijschrijvingen	4,02
		Starttarief controle op EU transit zending	64,32
		Minutentarief controle op EU transit zending	2,01
	Diagnostisch onderzoek	Verwerking en verzending per monster 7)	60,30
		Diagnostisch onderzoek door (extern) laboratorium per monster 12)	324,89
		Diagnostisch onderzoek Ditylenchus dipsaci in Allium cepa (per monster) 13)	178,30
		Onderzoek bruin / ringrot consumptieaardappelen 14)	130,65

NAK Tuinbouw tarieven importinspecties:

Algemeen

Jaarlijks registratietarief	€ 80,00
Inspectietarief per minuut	€ 2,13
Inspectietarief per minuut dagelijks vóór 7:00 uur, na 19:00 uur of op zaterdag (+50%)	€ 3,20
Inspectietarief per minuut op zon- en feestdagen (+100%)	€ 4,26

Import

Basistarief (gangbaar) inspectie-aanvraag import	€ 104,35
Tarief aanvraag import; inspectie dagelijks vóór 7:00 uur, na 19:00 uur of op zaterdag (+50%)	€ 156,55
Tarief aanvraag import; inspectie op zon- en feestdagen (+100%)	€ 208,75
Documentcontrole reduced checks per zending-aangevuld met tarief import reduced check < 100% (zie tarieven website KCB)	€ 14,25
Toeslag CLIENT import per aanvraag	€ 2,70

NVWA importtarieven

Import hoog risico	
Monstername	euro
monstername per zending	478,94

Kosten laboratoriumonderzoek per onderzoek	euro
aflatoxine	452,32
bestrijdingsmiddelen	600,72
chloramphenicol	1.527,23
cyanide	997,73
ethyleenoxide	689,34
GGO rijst China	1.277,74
norovirus	1.891,09
ochratoxine	452,32
pentachloorfenol	2.008,85
pyrrolizidinealkaloiden	2.106,80
rhodamine	567,69
salmonella	74,75
soedanrood	567,69
sulfiet	571,11
radioactiviteit Tsjernobyl	303,44
melamine China HK productveiligheid	4.856,66
polyamide China HK productveiligheid	4.856,66
reistoelag monsternamen als controlepunt anders is dan grenscontrolepost	402,76
toeslag buiten openingstijd	120,83
toeslag te late afmelding (afpraak niet nagekomen of niet te realiseren)	201,38
KI Verklaring andere lidstaat	100,69
bijkomende kosten hoog risico import ingeval van aanvullende inspecties naar aanleiding van afhandeling van door de Douane overgedragen of aangehouden zendingen	805,53
doorgereden partijen	805,53
nader uitgebreide controle	805,53
onderzoek niet vooraangemelde partijen	805,53

Dierlijke producten:

Invoer- en doorvoercontroles uit derde landen van producten van dierlijke oorsprong, levende dieren, levende producten, dierlijke bijproducten, hooi en stro en levensmiddelen die zowel producten van plantaardige oorsprong als verwerkte producten van dierlijke oorsprong bevatten (samengestelde producten)	euro
tarief per kilogram op werkdagen tussen 06.00 en 23.00 uur (producten)	0,01668
minimum bedrag per partij op werkdagen tussen 06.00 en 23.00 uur (producten)	100,08
maximum bedrag per partij op werkdagen tussen 06.00 en 23.00 uur (producten)	767,28
tarief per kilogram tussen 23.00 en 06.00 uur, zaterdag, zondag en feestdag (producten)	0,02166
minimum bedrag per partij tussen 23.00 en 06.00 uur, zaterdag, zondag en feestdag (producten)	129,96
maximum bedrag per partij tussen 23.00 en 06.00 uur, zaterdag, zondag en feestdag (producten)	996,36
tarief per kilogram op werkdagen tussen 06.00 en 23.00 uur (levende dieren)	0,02944
minimum bedrag per partij op werkdagen tussen 06.00 en 23.00 uur (levende dieren)	176,65
maximum bedrag per partij op werkdagen tussen 06.00 en 23.00 uur (levende dieren)	1.354,24
tarief per kilogram tussen 23.00 en 06.00 uur, zaterdag, zondag en feestdag (levende dieren)	0,03827
minimum bedrag per partij tussen 23.00 en 06.00 uur, zaterdag, zondag en feestdag (levende dieren)	229,65
maximum bedrag per partij tussen 23.00 en 06.00 uur, zaterdag, zondag en feestdag (levende dieren)	1.760,51
laboratoriumonderzoek	zie categorie Overige tarieven laboratorium
maximum bedrag igv visproducten stukgoederen	
scheepslading tot 500 ton	1.092,95
scheepslading 500 tot 1.000 ton	2.185,86
scheepslading 1000 tot 2.000 ton	4.371,79
scheepslading 2.000 ton en meer	6.557,68
maximum bedrag igv pluimvee- en vleesproducten stukgoederen	
scheepslading tot 500 ton	1.420,80
scheepslading 500 tot 1.000 ton	2.841,64
scheepslading 1.000 tot 2.000 ton	5.683,32
scheepslading 2.000 ton en meer	8.536,64

Uurtarieven import (entrepots, transshipment, quarantainecontroles vogels en herinspecties en vervolgmaatregelen import)	euro
starttarief per persoon	155,63
kwartier medewerker keuring of inspectie	48,31
toeslag buiten openingstijd per persoon per kwartier	14,49
toeslag te late aanmelding per persoon per kwartier	14,49
toeslag te late afmelding onderbreking uitstel per persoon per kwartier	48,31
toeslag uitloop per persoon per kwartier	48,31
laboratoriumonderzoek	zie categorie Overige tarieven laboratorium
overig	
toeslag te late afmelding kg import dieren en producten	110,78
vergeefse reis kg verzending import dieren en producten	95,56
tarief per document bedoeld in artikel 34, eerste lid, van de Regeling diervoeders	48,31
het buiten werking stellen van een GGB zonder documentencontrole	96,62
het buiten werking stellen van een GGB met documentencontrole	193,25
werkzaamheden door onvolkomenheden in het (kopie) certificaat	144,94
uitgangscntrole doorvoorzending	61,82
toeslag te late afmelding uitgangscntrole	61,82
uitgangscntrole starttarief	155,63
uitgangscntrole werkzaamheden	48,31

Wageningen Social & Economic Research
Postbus 88
6700 AB Wageningen
T 0317 48 48 88
E info.wser@wur.nl
wur.nl/social-and-economic-research

RAPPORT 2025-077

De missie van Wageningen University & Research is 'To explore the potential of nature to improve the quality of life'. Binnen Wageningen University & Research bundelen Wageningen University en gespecialiseerde onderzoeksinstituten van Stichting Wageningen Research hun krachten om bij te dragen aan de oplossing van belangrijke vragen in het domein van gezonde voeding en leefomgeving. Met ongeveer 30 vestigingen, 7.700 medewerkers (7.000 fte), 2.500 PhD- en EngD-kandidaten, 13.100 studenten en ruim 150.000 Leven Lang Leren-deelnemers behoort Wageningen University & Research wereldwijd tot de aansprekende kennisinstellingen binnen haar domein. De integrale benadering van de vraagstukken en de samenwerking tussen verschillende disciplines vormen het hart van de unieke Wageningen aanpak.

To explore
the potential
of nature to
improve the
quality of life

Wageningen Social & Economic Research
Postbus 88
6700 AB Wageningen
T 0317 48 48 88
E info.wser@wur.nl
wur.nl/social-and-economic-research

Rapport 2025-077

De missie van Wageningen University & Research is 'To explore the potential of nature to improve the quality of life'. Binnen Wageningen University & Research bundelen Wageningen University en gespecialiseerde onderzoeksinstituten van Stichting Wageningen Research hun krachten om bij te dragen aan de oplossing van belangrijke vragen in het domein van gezonde voeding en leefomgeving. Met ongeveer 30 vestigingen, 7.700 medewerkers (7.000 fte), 2.500 PhD- en EngD-kandidaten, 13.100 studenten en ruim 150.000 Leven Lang Leren-deelnemers behoort Wageningen University & Research wereldwijd tot de aansprekende kennisinstellingen binnen haar domein. De integrale benadering van de vraagstukken en de samenwerking tussen verschillende disciplines vormen het hart van de unieke Wageningen aanpak.
